University of Sistan and Baluchestan

Geography and Development

Print ISSN: 1735 - 0735 Online ISSN: 2676-7791

Homepage: https://gdij.usb.ac.ir

Scrutiny on the Theoretical-ideological and Operational Foundations of Urban Development Programs (Case study: Rasht city)

Karmatolleh Ziari [1]✉, Maryam Sejodi [2]

1. Professor of Human Geography and Planning, Faculty of Geography Tehran University, Tehran, Iran
   ✉ E-mail: zayyari@ut.ac.ir
2. Postdoctoral Researcher of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Guilan University, Rasht, Iran
   E-mail: Msejodi1@yahoo.com

How to Cite: Ziari, K; Sejodi, M. (2025). Scrutiny on the Theoretical-ideological and Operational Foundations of Urban Development Programs (Case study: Rasht city). *Geography and Development,* 23 (79), 1-26.

DOI: http://dx.doi.org/10.22111/GDIJ.2024.49183.3662

Received:
28 June 2024
Received in revised form:
7 December 2024
Accepted:
10 January 2025
Published online:
10 June 2025

Keywords:
Development program,
Theoretical-ideological foundations,
Operational analysis,
MAXQDA,
Rasht city.

ABSTRACT

The current research aims to analyze the theoretical and operational development programs in the city of Rasht; For this purpose, based on contextual theory, the type of response to this goal was qualitative and based on documentary studies and in-depth interviews with 30 city-level experts. Then, by using MAXQDA software, open and central codes have been extracted and finally, selective coding has been done by taking advantage of the city's potential and the opinion of elites. The results of the studies show that the most important theoretical and ideological components in the causal dimension include the country's planning system and the content of comprehensive plans and implementation problems, problems related to the legal nature, property and assets of municipalities and judicial authorities, etc. .; on the other hand, the phenomenon includes the neglect of social issues, the tendency of demand to change the use of urban land in Rasht towards non-scientific orientations in urban development plans, etc.; In the strategy dimension, it includes directing the program towards the agenda of future actions, providing a matrix in which the environmental variables are regularly arranged and...; Finally, in the consequence dimension, it has included the reduction of increasing pressures caused by environmental changes, the development of continuous change dynamics, etc. It can also be seen in the operational part of the model that in the causal concept, the most important category includes deep deficiencies of the body and content; In the phenomenon section, the category of fragmentation resulting in the weakening and inefficiency of the system and urban plans; In the strategy section, the category of the need for radical self-improvement and targeted reconstruction with emphasis on the development requirements of pragmatism, and finally, in the consequence section, the category of non-use of existing solutions for operational and forward-looking development were the most important categories, each of which had its own implications.

© the Author(s). **Publisher:** University of Sistan and Baluchestan

1. Introduction

Although the logical and practical tools and solutions of many countries to overcome the problems and problems of cities and urban areas and improve their living and physical conditions; It has been conducting urban studies and preparing and implementing urban development plans, and according to the laws in Iran, these plans have been the most important tools for the physical organization of cities, and various measures and issuance of construction permits are carried out based on them; The experts of urban affairs are unanimous that their objective and practical results have not been positive and clearly since the beginning of the preparation of urban plans in Iran and despite the many experiences of the preparers and implementers of urban affairs, in

practice urban plans have not been able to follow the planned development path. Cities - despite some positive aspects - are successful; Therefore, the success of these projects has always been questioned and doubted, because in developing societies, the axes of development and economy are intertwined and the importance of local competition is considered as a fundamental factor of growth.

2. Materials and Methods

The aim of the current research is to identify and analyze the effective dimensions in the urban development plan of Rasht city; Like the second objective, the use of sources and documents through documentary and library studies as well as published and sometimes unpublished documents and plans of city and city organizations and institutions were covered, and then they will be extracted and classified. And in the next stage, individual interviews with 30 policy-making experts, scientific and academic experts, private and government sector experts will be used, and after reaching theoretical saturation, according to the results obtained in this section, from exploring It will be used in the data collected using in-depth interview technique. In addition, in this section, the Maxqda method is used as one of the most common methods in this field. Finally, after collecting the required data and information, the data were called into the software and the outputs were analyzed in the sections of causal conditions, phenomena, consequences and strategies.

3. Results and Discussion

The results of the investigations carried out in the theoretical part of the model show that in the causal dimension there are components such as the country's planning system and the content of comprehensive plans and implementation problems, problems related to the legal nature, property and assets of municipalities and judicial authorities, etc. ; In the dimension of the phenomenon of components such as the neglect of social issues, the tendency of demand to change the use of urban land in Rasht towards non-scientific orientations in urban development plans, etc.; In the strategy dimension, components such as: orienting the program towards the agenda of future actions, providing a matrix in which the environmental variables are arranged regularly and... Finally, in the consequence dimension, components such as reducing the increasing pressures caused by environmental changes, development Continuous change scanning and.. has been considered. It can also be seen in the operational part of the model that the causal category, the concept of deep deficiencies of the body and content; Categories such as decision-making and decision-making contrary to the text of the urban system, the rejection of the effective and accelerating forces of development plans and programs, and the effective background weaknesses in the course of development programs have been considered; In the phenomenon section, the category of fragmentation resulting in the weakening and inefficiency of the urban system and plans, concepts such as dramatic and chaotic development with unresponsive stereotypes, unruly management system and the worrying weakening of the place of urban plans and programs in the social body of the people. has included In the strategy section, the category of the need for radical self-improvement and targeted reconstruction with emphasis on the developmental requirements of pragmatism; Concepts such as the promotion of considerate strategies and the application of reduced, problem-oriented, innovative and prioritized strategies, validation of the role of economic factors and their value creation in the targeted development process, insisting on the direct impact of tangible and intangible issues of urban development in the final realization of goals Development plans have been considered. Finally, in the consequence section of the category of lack of utilization of existing solutions for operational and forward-looking development; Concepts such as the growth and development of careers and the impossibility of their continuation, the inability to implement strategic thinking, a forward-looking community, and the birth of problem-causing and destructive strategies have been placed under it.

4. Conclusion

In urban development plans; All existing flows, especially flows between urban and rural centers at the upstream level, should be directed towards creating a favorable and integrated cycle. To realize this, it is not enough to pay attention to the current trends; Rather, economic, social, rural relations, production, institutional capacities and environmental aspects are important. Therefore, it is always expected that urban development plans and programs, as one of the key upstream documents of planning, can regulate strategic guidelines that are used in the preparation and coordination of development plans, planning policy statements, and urban and regional development measures.

Keywords: Development program, Theoretical-ideological foundations, Operational analysis.

5. References

Abuiyada, Reem (2018). Traditional Development Theories have failed to Address the Needs of the majority of People at Grassroots Levels with Reference to GAD, International Journal of Business and Social Science Vol.9 .No. 9.
https://www.researchgate.net/publication/329030673_Traditional_Development_Theories_have_failed_to_Address_the_Needs_of_the_majority_of_People_at_Grassroots_Levels_with_Reference_to_GAD

Avar, M., Moghli, M., & Afifi, M. E (2022). Explaining the Role of Factors Influencing the Non-Achievement of Urban Development Plan Objectives (Case Study: Lamzan City). Geography and Environmental Studies, 11(42), 24-39.
https://sanad.iau.ir/journal/ges/Article/687456?jid=687456

Azimi, N., & Pouyan, S (2014). Analyzing Urban Land Use Changes Through Article 5 Commission Approvals (Case Study: Rasht City). Geography and Planning, 18(47), 171-195.
https://geoplanning.tabrizu.ac.ir/article_1444.html

Bajmocy, Zoltan and Gébert, Judit and Málovics, György and Berki, Boglárka and Juhasz, Judit (2020). Urban Strategic Planning from the Perspective of Well-Being: Evaluation of the Hungarian Practice. European Spatial Research and Policy. 27. 221-241. 10.18778/1231-1952.27.1.10.
https://www.researchgate.net/publication/343395146_Urban_Strategic_Planning_from_the_Perspective_of_Well-Being_Evaluation_of_the_Hungarian_Practice

Esmailzadeh, H., Kuzehgar, L., Aliyan, M., & Adinehvand, A. A (2016). A Meta-Analysis of Research in the Field of Urban Governance in Iran. Spatial Planning and Development, 20(2), 1-40.
https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-5100-fa.html

Frantzeskaki, N.; Bush, J (2021). Governance of nature-based solutions through intermediaries for urban transitions a case study from Melbourne, Australia, Urban For. Urban Green. 64, 127262,
https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127262

finlands regional development strategy 2020 (2010). publication of the ministry of Employment and the economy Regional development
https://journal.ut.ac.ir/article_85559.html

Ghaderi, M. R., & Sobhani, H (2008). An Introduction to Planning Principles and Foundations. Semnan: Semnan University Press.
https://www.gisoom.com/book/1599056/

Godau, Ralph (2004) . Qualitative Data Analysis Software: Nvivo, Qualitative Research Journal,pp17
https://www.researchgate.net/publication/259185049_Qualitative_Data_Analysis_Software_NVivo

Godau, Ralph (2004). Qualitative Data Analysis Software: MAXqda, Qualitative Research Journal, 1-8.
https://www.researchgate.net/publication/259185049_Qualitative_Data_Analysis_Software_NVivo

Hassanalizadeh, S (2018). Investigating Challenges and Obstacles to Implementing Performance-Based Budgeting in Rasht Municipality (Master's Thesis). Payame Noor University of Guilan. Supervisor: K. Farahmand; Advisor: M. H. No'doost-Gilani.
https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-5100-fa.html

Hohmann, Claudia and Truffer, Bernhard (2022). The Infrastructure Transition Canvas: a tool for strategic urban infrastructure planning. Nature-Based Solutions.
https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2772411522000313

Hojjati, H., & Ghorbani, R (2022). A Comparative-Critical Analysis of the Basis and Process of Preparing Comprehensive, Strategic, and Structural-Strategic Plans. Urban Planning Knowledge, 7(2), 65-90.
https://upk.guilan.ac.ir/article_6802.html

Hojjati, H (2016). Demographic Predictions of the Comprehensive Plan and Their Impacts: A Focus on Rasht City. Proceedings of the International Conference on Civil Engineering, Architecture, Urban Management, and Environment in the Third Millennium (1-12). Rasht, Guilan.
https://civilica.com/doc/585794/

Jackson, Randall W.; Hewings, Geoffrey J.D.; Rey, Serge; Lozano-Gracia, Nancy (2019). Regional Development: Challenges, Methods, and Models, Regional Research Institute, Web Book of Regional Science
https://researchrepository.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=rri-web-book

Jafari Siyadabad, V (2009). Investigating and Analyzing Urban Development Strategies in Chenaran City (Master's Thesis). Ferdowsi University of Mashhad. Supervisor: M. R. Rahnamā.
https://elmnet.ir/doc/10512689-29433

Jofre, S (2011). Strategic Management: The theory and practice of strategy in (business) organizations. Kgs. Lyngby: DTU Management. DTU Management, No. 1.

Khalilābadi, H (2011). Urban Development Strategy. Tehran: Mahkām Publications.
https://www.gisoom.com/book/1822004/

Khoshāb, A., Khākpoor, B., & Alāei, R (2022). Pathology of Urban Development Plans from Preparation to Implementation: Emphasizing the Comprehensive and Detailed Plan of Mashhad City. Geography and Urban Space Development, 9(3), 195-216.
https://jgusd.um.ac.ir/article_42535.html

Kozina, Jani, Bole, David, Tiran, Jernej (2020). Forgotten values of industrial city still alive: What can the creative city learn from its industrial counterpart?, City, Culture and Society, www.elsevier.com/locate/ccs.

Koolivand, H., Talachiyān, M., & Mājedi, H (2020). Contextual Analysis of the Pathology of Urban Development Plans in Iran. Spatial Planning and Development, 24(4), 153-175.
https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-48684-fa.html

Kuckartz, Anne M.; Kuckartz, Udo (2002). Qualitative Text Analysis with MAXQDA, .Researchgate, 1-30 .
https://www.researchgate.net/publication/239926542_Qualitative_Text_Analysis_with_MAXQDA

Koroneos, Christopher; Rokos, Dimitri (2014). Sustainable and Integrated Development-A Critical Analysis, Sustainability 2012, 4, 141-153.
doi:10.3390/su4010141 https://www.mdpi.com/2071-1050/4/1/141

Latifi, G. R (2012). Fundamentals and Principles of Regional Planning and Development. Tehran: Elm Publishing.
https://ajansbook.ir

Lydon, Mike (2015). Tactical Urbanism 2: short-term action, long-term change.
https://www.researchgate.net/publication/303728799_Tactical_urbanism_Short-term_action_for_long-term_change

Mehrzād, J (2003). Evaluation of the Tabriz Comprehensive Plan's Performance in Achieving Goals and Strategies (Master's Thesis). Islamic Azad University, Najafabad Branch, Isfahan.
https://apd.tabriz.ir/Page/3

Morādi Masihi, V (2005). Strategic Planning and Its Application in Iranian Urbanism: A Case Study of Tehran Metropolis. Tehran: Urban Processing and Planning Publications.
https://www.gisoom.com/book/1354203

Muminović, Esad, Uroš Radosavljević, and Džemila Beganović (2020). "Strategic Planning and Management Model for the Regeneration of Historic Urban Landscapes: The Case of Historic Center of Novi Pazar in Serbia" Sustainability 12, no. 4: 1323
https://www.mdpi.com/2071-1050/12/4/1323

Pakdamankalati, R. A., Mohammadi, M., & Masoud, M (2019). Pathology of Ethnographic Approaches in Implementing Urban Development Plans (Case Study: Sari City). Sociocultural Development Studies, 6(2), 121-147.
https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-970-fa.html

Parker Gates, L (2010). Strategic Planning with Critical Success Factors and Future Scenarios: An Integrated Strategic Planning Framework, a Technical Report,Software Engineering Inestitut .
https://insights.sei.cmu.edu/documents/857/2010_005_001_15296.pdf

Phonm Penh Municipality (2005). City Development Strategy, 2005-2015.
https://www.citiesalliance.org/sites/default/files/2024-01/CDS_PhnomPenh_2005-2015.pdf

Plummer, Paul, Tonts, Matthew , Martinus, Kirsten (2014). Endogenous Growth, Local Competitiveness and Regional Development: Western Australia's Regional Cities, 2001-2011, Journal of Economic and Social Policy , Volume 16 | Issue 1 .1-31.
http://epubs.scu.edu.au/jesp.

Pourhossein Roshan, H., Pourjafar, M. R., & Aliakbari, S (2020). Explaining the Challenges of Realizing Urban Plans in Iran. Architecture and Urbanism, 31(93), 111-128.
https://soffeh.sbu.ac.ir/article_101142.html

Rahman, M. A. U (2016). Urban sustainability through strategic planning: A case of metropolitan planning in Khulna city, Bangladesh. Journal of Urban Management, 5(1), 16-22.
https://tarjomefa.com/wp-content/uploads/2017/08/7425-English-TarjomeFa.pdf

Rokn al-Din Eftekhari, A., & Badri, S. A (2012). Theoretical Foundations of the Model for Developing Exemplary Villages (1st ed.). Guilan: Guilan Governorship Publications.
https://daneshnegar.com/fa/product/52366/

Rahnemāei, M. T., Mohammadpour, S., Eskandari Choobqlo, H., & Manouchehri Miandoab, A (2007). Legal Pathology of Urban Development Plans from Formulation to Implementation. Geographical Sciences, 2(5), 7-30.
https://elmnet.ir/doc/633339-21244

Sarvar, R., & Khaliji, M. A (2022). Pathology of Land Use Planning Programs in Guilan Province. Regional Planning, 3(4), 1-20.
https://hgscaj.guilan.ac.ir/article_6239.html

Shārmand Architectural and Urban Planning Consultants (2003). Developing Appropriate Methods for Preparing Urban Plans in Iran (Vol. 2). Tehran: Country Municipalities Organization Publications.
https://www.gisoom.com/book/1272469/3

Sharifzādegan, M. H., & Malekpour Asl, B (2013). Theoretical Foundations and Practical Experiences of Applying SWOT Matrix in Strategic Regional Development Planning: Lessons from Scandinavia and Iran. Tehran: Shahid Beheshti University Press.
https://press.sbu.ac.ir/book_407.html

Silver, C., & Lewins, A (2014). Step-by-Step Guide to Using MAXQDA in Qualitative Research (A. Ramazani, Trans.). Tehran: Jāme'e Shenāsān.
https://www.gisoom.com/book/1722661/

Torre, Andre; Wallet, Frederic (2016) .Policies of Regional Development and Planning, Regional Development in Rural Areas. Analytical tools and Public policies, Springer Briefs in Regional Science, Springer, 110 p.
https://www.researchgate.net/publication/303182836_Policies_of_Regional_Development_and_Planning

Zanganeh Shahraki, S., Nazari, M., & Amirfakhriyan, S (2022). Prioritizing Urban Development Strategies: A Case Study of Rasht City. Future Cities Outlook, 2(3), 91-105.
https://ensani.ir/fa/article/490881/

Ziāri, K., & Behzādfar, M (2023). Strategic-Operational Planning of Urban Development (Case Study: Bandar Abbas City). Urban Planning Knowledge, 7(3), 90-120.

Ziāri, K., Mahdi, A., Mahdian Behnamiri, M., Rezaei Taghiabadi, K., & Tilkovi Begajan, F (2023). The Application of City Development Strategy (CDS) in Organizing Informal Settlements: A Case Study of Mahabad City. Human Geography Research, 5(1), 1-22.
https://upk.guilan.ac.ir/article_7638.html

Ziāri, K., Hosseini, A., & Behzadi Rad, M (2022). Analysis and Identification of Key Drivers of City Development Strategy (CDS) in Urban Planning: A Futures Studies Approach. Sustainable City, 5(3), 39-60.
https://www.jscity.ir/article_164499.html

Ziāri, K., & Mohammadi, A (2015). An Analysis of Regional Development Management Characteristics in Iran Before and After the Islamic Revolution (From 1907 to 2015). Majlis and Strategy, 22(84), 73-98.
https://nashr.majles.ir/article_125.html, https://www.maxqda.com

جغرافیا و توسعه

شاپا چاپی: ۱۷۳۵-۰۷۳۵ شاپا الکترونیکی: ۲۶۷۶-۷۷۹۱

https://gdij.usb.ir

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تدقیقی بر مبانی نظری– اندیشه‌ای و عملیاتی برنامه‌های توسعهٔ شهری

مطالعهٔ موردی: شهر رشت

مقاله پژوهشی

دکتر کرامت‌اله زیاری[1*]، مریم سجودی[2]

جغرافیا و توسعه، شمارهٔ ۷۹، تابستان ۱۴۰۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۸

تاریخ بازنگری داوری: ۱۴۰۳/۰۹/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۱

صفحات: ۲۶-۱

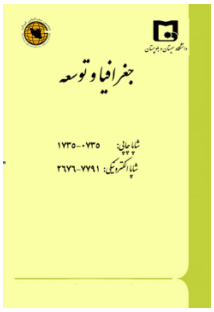

واژه‌های کلیدی:

برنامهٔ توسعه‌ای، نظریهٔ زمینه‌ای، مبانی نظری- اندیشه‌ای، واکاوی عملیاتی، مکس کیودا، شهر رشت.

چکیده

امروزه پاسخ به مسائل و چالش‌های درونی و بیرونی شهرها به‌خصوص در کلان‌شهرها، تبدیل به مهم‌ترین و اصلی‌ترین دغدغهٔ مدیریت شهری شده است. معمولا طرح‌ها و برنامه‌های شهری به‌عنوان سندی برای ارائهٔ وضع موجود، به چالش‌ها، تأکید بر قوت‌ها و فرصت‌ها، چشم‌اندازسازی و... اشاره داشته‌اند؛ لذا پژوهش حاضر بر آن بوده است تا به واکاوی نظری و عملیاتی برنامه‌های توسعه‌ای در شهر رشت بپردازد. بدین‌منظور براساس تئوری زمینه‌ای، نوع پاسخ‌گویی به این هدف کیفی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و مصاحبهٔ عمیق با ۳۰ نفر از صاحب‌نظران سطح شهری بوده است. همچنین با استفاده از نرم‌افزار «MAXQDA» اقدام به استخراج کدهای باز و محوری و در نهایت کدگذاری گزینشی با بهره‌گیری از پتانسیل‌های شهر و نظر نخبگان شده است. نتایج بررسی‌های صورت‌گرفته نشان‌می‌دهد مهمترین مؤلفه‌های نظری اندیشه‌ای در بعد علی شامل: نظام برنامه‌ریزی کشور و محتوای طرح‌های جامع و مشکلات اجرایی، مشکلات مربوط به ماهیت حقوقی، اموال و دارایی‌های شهرداری‌ها و مراجع قضایی و ... است. در بعد پدیده شامل: غفلت مسائل اجتماعی،گرایش تقاضا برای تغییر کاربری زمین شهری در رشت به‌واسطهٔ جهت‌گیری‌های غیر علمی در طرح‌های توسعهٔ شهری و... می‌باشد؛ در بعد راهبرد شامل: جهت‌دهی برنامه به‌سوی دستور کار اقدامات آینده، ارائهٔ ماتریسی که متغیرهای محیطی به‌طور منظم در آن چیده شده باشند و غیره است و نهایتا در بعد پیامد شامل: کاهش فشارهای فزآینده ناشی از؛ تغییرات محیطی، توسعهٔ پویش تغییر مداوم و... بوده است. همچنین در بخش عملیاتی الگو مشاهده می‌شود که در مفهوم علی، مهمترین مقوله شامل: نارسایی‌های عمیق کالبد و محتوا؛ در بخش پدیده، مقولهٔ چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکارامدی نظام و طرح‌های شهری؛ در بخش راهبرد مقولهٔ لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تأکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم و نهایتاً در بخش پیامد مقولهٔ عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر مهمترین مقولاتی بوده‌اند که هر کدام مفاهیم مترتب بر خود را داشته‌اند.

مقدمه

اگر چه ابزار و راه‌حل منطقی و عملی بسیاری از کشورها برای فائق‌آمدن بر مسائل و مشکلات شهرها و نواحی شهری و بهبود شرایط زیستی و کالبدی آن‌ها، انجام مطالعات شهری و تهیه و اجرای طرح‌های توسعهٔ شهری بوده است و به موجب قوانین موضوعه در ایران نیز این طرح‌ها مهمترین ابزار ساماندهی کالبدی شهرها بوده‌اند و انجام انواع اقدامات و صدور انواع مجوزهای عمرانی بر اساس آن‌ها انجام می‌شود؛ متخصصین امور شهری متفق‌القولند که نتیجهٔ عینی و کاربردی آن‌ها مثبت نبوده است. از شروع تهیهٔ طرح‌های شهری در ایران و با وجود کسب تجارب فراوان تهیه‌کنندگان و مجریان امور شهری، طرح‌های شهری در عمل نتوانستند در مسیر توسعهٔ برنامه‌ریزی‌شده شهرها- به‌رغم برخی جنبه‌های مثبت- موفق باشند؛ لذا موفقیت این طرح‌ها همیشه مورد سوال و تردید بوده است چرا که در جوامع در حال رشد، محورهای توسعه و اقتصاد درهم آمیخته‌اند و اهمیت رقابت محلی به‌عنوان یک عامل اساسی رشد محسوب می‌شود" *(Plummer et al, 2014: 2)* که البته اگر به‌طور مکرر در فرآیندهای

۱. استاد گروه جغرافیا انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) zayyari@ut.ac.ir

۲. پژوهشگر پسا دکتری، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه گیلان، گیلان، ایران Msejodi1@yahoo.com

تصمیم‌گیری مورد استفاده یا مورد مشورت قرار گیرد، موفق تلقی می‌شود (Bajmocy et al, 2020: 21) و شاید این عدم توازن در اعطای عوامل بین منطقه‌ای و تفاوت در سطوح بهره‌وری عوامل است که مزیتی را که یک سیستم محلی در روابط خود با سایر نقاط جهان از آن برخوردار است، نشان‌می‌دهد (Jackson et al, 2019: 3). اگر چه این طرح‌ها و برنامه‌ها قالب‌های اجرایی هستند که زمان‌بندی، بودجه‌بندی، اهداف، روش‌ها و ساختار اجرایی تعریف‌شده‌ای دارند (زیاری و محمدی، ۱۳۹۴: ۷۳) اما در بیشتر موارد در آن‌ها توجه چندانی به اثرات بافت‌های تاریخی، اجتماعی و نهادی بر مکانیسم‌های رشد نشده است (Torre & Wallet, 2016: 4). در واقع با آشکارشدن ضعف کارآمدی اجرای طرح‌های شهرسازی که بدون نگرش راهبردی و جامعه تهیه شده، ضرورت ایجاد تغییراتی در فرآیند و روش‌های تهیهٔ این طرح‌ها احساس گردید (زیاری و همکاران، ۱۴۰۲: ۱). طرح‌ها و برنامه‌های راهبردی-عملیاتی با درنظرگرفتن نقش برجستهٔ مدیریت و جامعهٔ محلی و همچنین ترکیب اهداف کلان بلندمدت با برنامه‌های اجرایی کوتاه‌مدت، طرح‌هایی قابل تحقق، متکی به درون و مبتنی بر ویژگی‌های خاص هر شهر هستند. به تعبیری این رویکرد نوین، پاسخ جدیدی به نیازهای بشریت ارائه‌می‌دهد و شامل اقدامی خودجوش و سودده جهت افزایش سرمایهٔ اجتماعی، فرصت‌های اقتصادی، دسترسی به غذا، ایمنی در برابر دشمنان طبیعی و انسانی و زیست‌پذیری عمومی می‌باشد (Lydon and Garcia, 2015:48-49). همان‌گونه‌که پیداست پارادایمی در برنامه‌ریزی رخداد که برنامه‌ریزی به شکل سنتی را کنار زده و به‌سوی راهبردی‌شدن حرکت کرد (Muminovi´c et al, 2020: 9)؛ لذا این مفهوم یک اصطلاح ترکیبی برای تعداد زیادی از استراتژی‌های اتخاذشدهٔ شهری در راستای تحولات اجتماعی، اقتصادی و محیطی برای حرکت از حالت‌های فعلی به حالت‌های مطلوب است(Abuiyada, 2018:115) چرا که شهر، در کنار کلیت و جامعیت خویش، بخش کوچکی از یک سیستم فضایی کلان‌تر به‌عنوان جغرافیای سرزمینی یا کشور می‌باشد که از آن اثر می‌پذیرد. بر این اساس هر تصمیمی که برای سطوح بالاتر اتخاذ می‌گردد، بدون شک زیرسیستم‌های خود را تحت تأثیر جدی قرار می‌دهد. از سوی دیگر شهرها به‌عنوان تولیدات اجتماعی-فضایی، نقشی بی‌بدیل در رشد و بالندگی جغرافیای سرزمینی و هدایت آن به سمت آرمان‌ها و چشم‌اندازهای ترسیم‌شده دارند. بر این اساس باید در تمام سطوح برنامه‌ریزی از خرد تا کلان و در تمام ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، کالبدی، محیطی و... دیده شوند تا برای اقدامات مؤثر و استفادهٔ هر چه بهتر کارگزاران برای به‌وجودآمدن یک توسعهٔ قوی در هماهنگی جامعهٔ مدنی و مدیریت کارآمد، به‌کار گرفته شوند (Finlands regional development strategy, 2020, 2010: 30). لذا اتخاذ رویکردهای ساختاری- راهبردی در قالب راهبرد توسعهٔ شهر برای برون‌رفت از چالش‌ها مؤثر به‌نظرمی‌رسد (زیاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۹). علاوه بر این، برنامه‌ریزی راهبردی دارای قابلیت (انتخاب راه‌حل از بین گزینه‌های مختلف) و انتخابی است و بر روی چند اولویت در یک زمان تمرکز می‌کند (Frantzeskaki & Bush, 2021: 14) و البته راهی جهت کاهش فشارهای فزآینده ناشی از تغییرات مختلف است (Hohmann & truffre, 2022: 7).

حال بر اساس آن‌چه بیان‌شد؛ پژوهش حاضر بر آن است تا به واکاوی نظری و عملیاتی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای در شهر رشت در ابعاد چهارگانه "شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها" بپردازد. در واقع ابعاد الگو در دو بخش نظری و عملیاتی تشریح می‌شود. لازم به ذکر است که تفاوت تحلیل اسنادی در بخش نظری و انتزاعی با تحلیل اسنادی در بخش عملیاتی در این است که مطالعات مورد بررسی در بخش انتزاعی پایهٔ بخش‌های شرایط علی، پدیده، راهکارها و پیامدها را در منابع دست اول پوشش داده‌اند و در بخش عملیاتی، داده‌ها و تحلیل‌های

اسنادی متمرکز بر اسناد، گزارشات و مقالات سطح شهری بوده‌اند؛ بنابراین ترتیب پردازش آن‌چه بیان‌شد، به‌صورت زیر بوده است:

واکاوی میزان تحقق الگوی توسعهٔ یکپارچه شهری در دو بعد انتزاعی و عملیاتی (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها).

مبانی نظری تهیهٔ طرح‌های شهری در ایران، متکی بر مدل پوزیتیویستی؛[1] یعنی شناخت ـ تحلیل ـ طرح[2] است. همان‌گونه که بیان‌شد، این مدل به‌رغم آن‌که مدت‌ها الگو و روش تهیهٔ طرح‌های شهری در کشورهای مختلف جهان بود، به تدریج جای خود را به مدل سیستماتیک تحلیل ـ طرح ـ سیاست[3] می‌دهد که به مفهوم رسیدن به اهداف و سرانجام ارزیابی و سیاست‌گذاری برای اجرا است. به این ترتیب، به‌رغم آن‌که تغییرات مبانی نظری تهیهٔ طرح‌های شهری در ایران، عمدتاً تغییرات محتوایی نبوده است، در بیشتر کشورهای توسعه‌یافته روند تهیهٔ طرح‌ها و مبانی نظری آن، به‌ویژه از اواخر دههٔ ۷۰ و اوایل دههٔ ۸۰، دستخوش تغییرات بنیادی شده است. در این سال‌ها، به تدریج طرح‌های شهری، خصلت استراتژیک (راهبردی) یافته و برنامه‌ریزی شهری از یک‌سو به برنامه‌ریزی فضایی و از سوی دیگر به برنامه‌ریزی عمل‌گرا گرایش یافت. این تحولات بر پایهٔ متدهای تحلیل سیستمی به‌جای صرف نیرو برای شناخت جامع موضوعی، تلاش خود را متوجه تحلیل جامع مسأله کرده است زیرا هم در عمل و هم در تئوری مشخص شده است که حل مسأله بیش از هر چیزی مستلزم صورت‌بندی درست از مسأله است *(مهرزاد، ۱۳۸۲: ۲۳)* و از آن‌جایی که چالش‌هایی که شهرها در آینده با آن مواجه خواهند شد به‌طور فزاینده‌ای پیچیده می‌شوند، درک مراحل توسعه به‌منظور پیش‌بینی فرآیندهای آن در برنامه‌ریزی شهری ضروری خواهد بود *(زیاری و بهزادفر، ۱۴۰۲: ۹۳)* و البته با ترجیح خدمات وارد دوران پسا صنعتی شدند *(Kozina et al, 2020: 101)*.

حال همان‌گونه که بیان‌شد؛ تهیه و تدوین برنامه‌های توسعهٔ شهری در جهان و ایران با مفهوم امروزی از قدمت زیادی برخوردار نیست ولی تلاش‌های انجام‌گرفته در این خصوص به زمان‌های گذشته بازمی‌گردد. نخستین تلاش‌هایی که به‌نوعی در راستای نظم‌دهی به سکونت‌گاه‌های انسانی بوده است که اولین سرچشمه‌های تدوین برنامهٔ توسعهٔ را فراهم نموده است.

در نتیجه، سیاست‌های توسعهٔ شهری کشور چه در سطح ملی و چه در سطح منطقه‌ای به‌طور عمده متأثر از چهارچوب طرح پایه آمایش سرزمین بوده و بر همان مبنا، توزیع فعالیت‌ها و سیاست‌گذاری توسعهٔ شهرها صورت گرفته است. گام دیگر در زمینهٔ توسعهٔ بافت کالبدی شهرها بوده که نتایج آن در «سند توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیر رسمی در ایران» آمده است. بر اساس این سند، در چهارچوب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و هماهنگ با مهم‌ترین دستورکارها و بیانیه‌های جهانی برای تأمین سرپناه مناسب برای همه و ایجاد توسعهٔ پایدار شهری، این سند حاوی برنامه‌ای راهبردی برای چاره‌جویی مشکلات ناشی از اسکان غیر رسمی (به تعبیری حاشیه‌نشینی) در کشور و پیش‌نگری آن و پیشگیری از گسترش آن در آینده است.

از شروع طرح‌های توسعهٔ شهری تاکنون با وجود کسب تجارب فراوان تهیه‌کنندگان و مجریان امور شهری، در عمل طرح‌های شهری نتوانستند در مسیر توسعهٔ برنامه‌ریزی‌شده شهرها به‌رغم برخی جنبه‌های مثبت موفق باشند. به موجب قوانین موضوعه در ایران، این طرح‌ها مهم‌ترین ابزار ساماندهی کالبدی شهرها است و انجام انواع اقدامات و

1. Positivism
2. Plan-Analysis-survey
3. Analysis- Plan- policy

صدور انواع مجوزهای عمرانی بر اساس آن‌ها انجام می‌شود اما موفقیت این طرح‌ها، همواره مورد سوال و تردید بوده است زیرا این طرح‌ها نه‌تنها در تحقق اهدافشان ناکام بوده‌اند بلکه در مواردی خود مشکلات جدیدی را نیز ایجاد نموده‌اند. طرح‌های توسعهٔ شهری در ایران و نیز در سایر نقاط جهان دارای کارکرد مناسب و مورد انتظار برنامه-ریزان، مدیران شهری و مردم نبوده است و در بیشتر موارد درصد بسیار کمی از پیشنهادهای کاربری اراضی آن‌ها تحقق می‌یابد.

به‌طور کلی می‌توان چنین عنوان نمود که از همان آغاز تاکنون، روش تهیهٔ طرح‌های جامع شهری در حین اجرا مورد نقد و بررسی کارشناسان و مجریان بوده و عده‌ای همواره اعتقاد دارند که طرح‌های تهیه‌شده در ایران از کارایی لازم برخوردار نیستند. عدم هماهنگی میان‌بخشی، سیستم یکطرفهٔ تصمیم‌گیری، قطع‌شدن رابطه بین تهیه‌کننده و اجراکنندهٔ طرح، عدم شناخت کافی از مناطق و محورهای توسعه به همراه فرضیاتی که متکی به شناخت کامل از محدودهٔ مورد مطالعه نبوده، باعث شده است که ارزش‌های عملی و اجرایی طرح‌های جامع به مقدار زیادی کاهش یابند. این‌که در شرایط حاضر بسیاری از نقاط شهری کشور، نه بر اساس روند تکاملی فرهنگی بلکه بر اساس تصمیم‌گیری دولتی ایجاد شده‌اند، واجد شرایط اجرای چنین طرحی با ابعاد گسترده سرمایه‌گذاری و اجرایی هستند یا نه؟ نیازمند بررسی در مکانیزم مدیریتی و در عین حال، ابعاد اقتصادی و فرهنگی جامعهٔ شهری است. بر اساس آن‌چه گفته شد، می‌توان‌دریافت که در بسیاری از موارد فقدان پیش‌شرط‌های لازم، به عملی‌نشدن طرح‌های توسعه شهری منجر شده است.

بنابراین در ایران در راس هرم سلسله‌مراتب برنامه‌ریزی فضایی در ایران، طرح آمایش سرزمین و طرح کالبدی ملی و منطقه‌ای قرار دارند. در سطح میانه این هرم نیز طرح‌های جامع شهرستان (ناحیه‌ای) و طرح‌های مجموعه شهری قرار دارند و پایین‌ترین سطح این هرم نیز طرح‌های جامع شهری و همچنین هادی شهری و روستایی قرار دارند که بر اساس چهارچوب و اصول طرح‌های بالادست تهیه‌می‌شوند. البته در ادامه اشاره خواهد شد که در بعد عملی طرح‌های آمایش سرزمین، کالبدی ملی و منطقه‌ای، جامع شهرستان و مجموعهٔ شهری در بعد اجرا دارای مشکلات فراوانی بوده‌اند و به‌طور خیلی ناقص در برخی نواحی اجرا شده‌اند.

همچنین در پژوهشی که درخصوص دلایل عدم تحقق طرح‌های توسعهٔ شهری توسط مهندسین مشاور شارمند برای وزارت کشور انجام یافته است، مجموعه مسائل و مشکلات مؤثر در عدم اجرای طرح‌ها، چنین آورده شده است:

۱. مسائل بنیادی
۲. مسائل و مشکلات نیروی انسانی.
۳. نداشتن کادر مشخص، فقدان آگاهی کادر نسبت به محتوای طرح‌ها، فقدان توان فنی لازم در جهت پیاده ساختن طرح‌ها، برخورد انفعالی نیروی انسانی با طرح، کارا نبودن تشکیلات اجرایی و عدم آموزش به شهرداری‌ها.
۴. مسائل و مشکلات مربوط به جنبه‌های انسانی
۵. مسائل و مشکلات فنی.
۶. تأخیر در تهیهٔ طرح‌های تفصیلی و کامل‌نبودن آن‌ها، عدم وجود جزئیات کافی برای پیاده‌کردن طرح‌ها و تفکیک‌های غیر ضابطه‌مند براساس مقررات ثبت.
۷. سایر مشکلات و مسائل مؤثر در عدم اجرایی طرح‌ها.

۸. مشکلات مربوط به تملک زمین، عدم دسترسی شهرداری‌ها به آن‌ها، نادرستی روش‌های اجرایی طرح، عدم وجود ضمانت اجرایی طرح، تخلفات در تغییر کاربری‌ها و تراکم، عدم اتمام پروژه‌های در دست ساختمان و... *(شارمند، ۱۳۸۲: ۳۴-۱۷).*

داده‌ها و روش‌ها

محدودهٔ مورد مطالعه

شهر رشت، مرکز شهرستان و استان گیلان است که در بخش مرکزی شهرستان واقع شده است و از شمال به دهستان‌های حومه و پسیخان، از شرق به دهستان‌های سنگر و اسلام‌آباد و سراوان، از غرب به شهرستان شفت و از جنوب به شهرستان رودبار محدود می‌شود (طرح جامع رشت مصوب ۱۳۸۶). رشت در دشتی هموار قراردارد و رودخانه سفیدرود از سمت شرق و از فاصله ۲۰ کیلومتری آن عبور کرده و در بندر کیاشهر به دریا می‌ریزد و دارای دو رودخانهٔ حائز اهمیت به نام‌های زرجوب و گوهر رود که از حومهٔ جنوب شهر، وارد شهر می‌شوند. همچنین شهر رشت واقع در بخش مرکزی شهرستان رشت متشکل از پنج منطقهٔ شهری به شرح زیر است:

- منطقه یک؛ واقع در بخش شمالی شهر منطقه‌ای با تسهیلات و امکانات رفاهی مطلوب، فراوانی نسبی اقشار اجتماعی متوسط به بالاتر و گرایش شدید به بلندمرتبه‌سازی.
- منطقه دو؛ به‌عنوان بافت مرکزی و تاریخی واجد ارزش شهر رشت، دارای قابلیت‌های گردشگری جهت بازدید از بناهای قدیمی محله و آثار باستانی چون مسجد حاج صمدخان و کتابخانه مرکزی.
- منطقه سه؛ وجود شورای حل اختلاف در مسجد محله، افزایش نقش عبوری معابر منطقه و عدم وجود بازار و بازارچه در برخی محلات.
- منطقه چهار؛ وجود روابط همسایگی قوی در میان ساکنین محله، قرارگرفتن نخستین رصدخانه گیلان، وجود اراضی وسیعی به‌صورت مزارع کشاورزی و باغ‌ها.
- منطقه پنج؛ وجود مسکن مهر در این منطقه، وجود مراکز صنعتی، وجود دانشگاه گیلان و کاربری‌های فرامنطقه‌ای و امکان بهره‌برداری مناسب از این پتانسیل‌ها.

روش پژوهش

هدف پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل ابعاد اثرگذار در برنامهٔ توسعهٔ شهری شهر رشت بوده است. ابتدا منابع و مستندات از طریق مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و همچنین اسناد و طرح‌های منتشرشده و گاهاً منتشرنشدهٔ سازمان‌ها و نهادهای شهری استخراج و طبقه‌بندی‌های لازم از آن‌ها انجام‌شد و در مرحلهٔ بعد مصاحبهٔ انفرادی با ۳۰ نفر از خبرگان سیاستگذار، خبرگان علمی و دانشگاهی، خبرگان بخش خصوصی و دولتی صورت گرفت (لازم به ذکر است که افراد مذکور از هر دو جنسیت و دارای تخصص‌های مرتبط با بحث حاضر و شامل کارشناسان و خبرگان سازمان‌ها و نهادهای زیر بوده‌اند:

استانداری استان گیلان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، شهرداری رشت، سازمان مسکن و شهرسازی، شورای برنامه‌ریزی و توسعهٔ استان، سازمان میراث فرهنگی، سازمان محیط زیست، سازمان اقتصاد و دارایی، مجمع نمایندگان استان، سازمان صنعت، معدن و تجارت، شورای برنامه‌ریزی و توسعهٔ استان، شورای اداری استان و اساتید دانشگاهی. پس از رسیدن به اشباع نظری، با توجه به خروجی‌های به‌دست‌آمده در این بخش، از کاوش در داده‌ها

که با استفاده از تکنیک مصاحبهٔ عمیق گردآوری می‌شود، استفاده شد. به علاوه در این بخش از روش مکس کیودا[1] به‌عنوان یکی از متداول‌ترین روش‌ها در این زمینه استفاده می‌شود و به فراخور نیاز در قالب روش‌های کمی و کیفی صورت می‌گیرد *(اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۹)*. نهایتا بعد از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز، داده‌ها به نرم‌افزار فراخوانی و خروجی‌ها در بخش‌های شرایط علی، پدیده، پیامدها و راهبردها مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

نتایج و بحث

شناسایی و تحلیل ابعاد اثرگذار در برنامهٔ توسعهٔ شهری شهر رشت

براساس تئوری زمینه‌ای نوع پاسخ‌گویی به هدف پژوهش شامل " شناسایی و تحلیل ابعاد اثرگذار در برنامهٔ توسعهٔ شهری شهر رشت" کیفی و بر پایهٔ مطالعات اسنادی و مصاحبهٔ عمیق با صاحب‌نظران صورت گرفته است که جامعهٔ آماری آن شامل (مقالات (علمی پژوهشی، علمی ترویجی و کنفرانسی[2]) و طرح‌ها و اسناد اشاره شده بوده است.

فرآیند کار بدین‌صورت بوده است که ابتدا اقدام به واکاوی محتوایی مستندات مذکور و سپس مصاحبهٔ عمیق و هدفمند با ۳۰ نفر از صاحب‌نظران شامل (خبرگان سیاست‌گذار، خبرگان علمی و دانشگاهی، خبرگان بخش خصوصی و دولتی) صورت گرفته است.

سپس با استفاده از نرم‌افزار «مکس کیودا» - که شالودهٔ اصلی آن در آثار روش شناختی ماکس وبر[3] و آلفرد شوتز[4] جهت ساختن روش شناختی کنترل‌شده از نظر گونه‌شناسی یافت می‌شود *(Kuckartz and Kuckartz ،2002:7)*. – به‌عنوان ابزاری مؤثر در تحلیل داده‌های کیفی که امکان کدگذاری، طبقه‌بندی و ارتباط بین داده‌ها را به‌طور یکجا و منسجم فراهم می‌نماید و در رویکردهای مختلف پژوهش کیفی مثل گرندد تئوری، پدیدارشناسی، تحلیل محتوا، پژوهش تاریخی، مطالعه موردی و... مفید است *(سیلور و لوینز، ۱۳۹۳: ۱۱)*. استفاده شده است و از طریق آن اقدام به استخراج کدهای باز[5] و کدهای محوری[6] و در نهایت اقدام به کدگذاری گزینشی[7] با بهره‌گیری از نظر نخبگان شده است *(کولیوند، ۱۳۹۹: ۱۶۰)*. در واقع مکس کیودا با ارائه توانایی انجام تجزیه‌وتحلیل محتوا (فرکانس‌های کلمه) و کد نویسی بر اساس مجموعهٔ کلی یا مجموعه‌های منتخب مبتنی بر کلمه، امکان عملکردهای متنوعی را فراهم می‌کند *(Godau, 2004: 2)*. بدین‌صورت که تحلیل کدگذاری باز در اصل استخراج مفاهیم و منظورهای صاحب اثر از تولید محتوای مورد نظر است که در قالب یک سری عناوین مفهومی استخراج می‌گردد *(کولیوند، ۱۳۹۹: ۱۶۱)*. به‌طور کلی فرآیند کار جهت شناسایی الگوی فعلی بدین‌صورت بوده است که بخش‌های چهار گانه (شرایط علی، پدیده، راهبردها، پیامدها) مبتنی بر مؤلفه / معیارها در بخش‌های زیر پیگیری شود:

الف) واکاوی نظری الگو (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها).

ب) واکاوی عملیاتی الگو (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها) مبتنی بر تحلیل‌های میدانی و اسنادی.

---

1. Maxqda

۲. شامل بانک اطلاعات نشریات و مجلات ایرانی (مگیران) و پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID) دانشگاه‌ها و نشریات موارد مرتبط

3. Max Weber
4. Alfred Schutz
5. Open coding
6. Axial coding
7. Axial coding

در شکل ۲ و ۳ مراحل استفاده و همچنین روش‌شناسی و فرآیند دست‌یابی به الگوی توسعهٔ فعلی شهر با استفاده از نرم‌افزار مذکور به تصویر کشیده شده است.

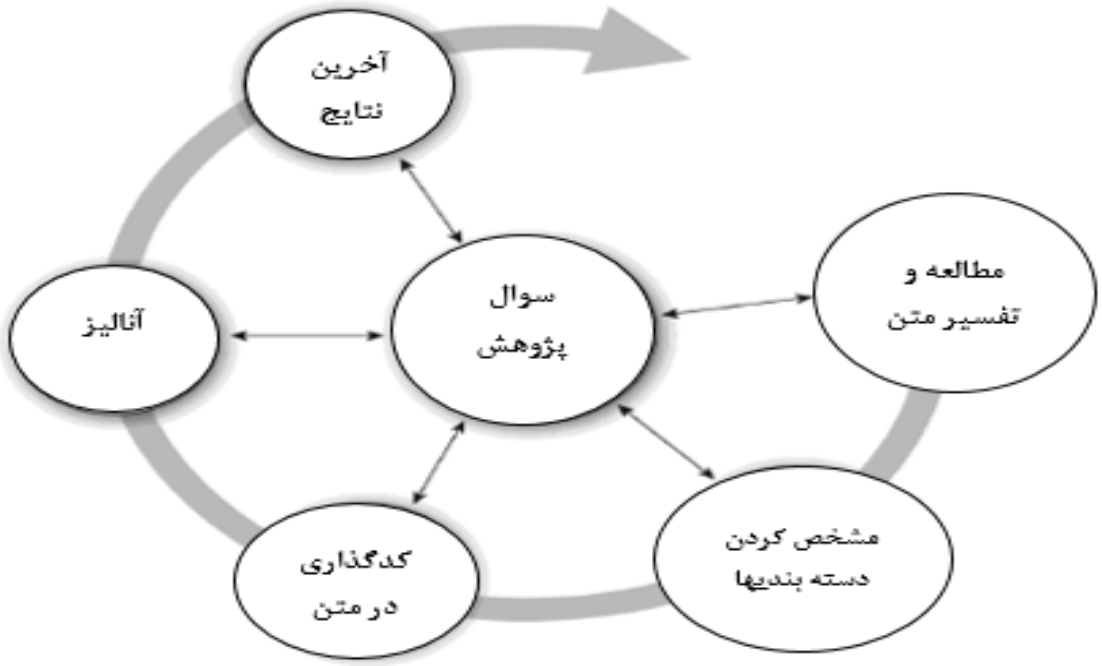

شکل ۲: مراحل استفاده از مکس کیودا در رویکردهای کیفی

مأخذ: www.maxqda.com

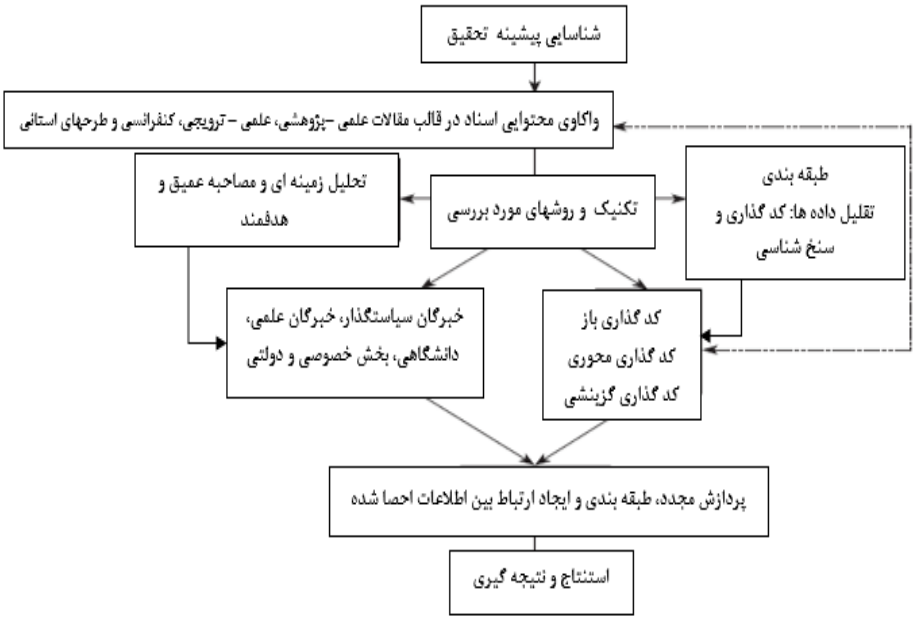

شکل ۳: روش‌شناسی و فرآیند دست‌یابی به الگوی توسعهٔ فعلی با بهره‌گیری از نرم‌افزار مکس کیودا

تهیه و ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۳

در راستای مباحث طرح‌شده در زمینهٔ مکس کیودا و تکمیل آن می‌توان گفت؛ الگوی تصمیم‌گیری (برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایشی) همانند هر الگویی به مثابه یک نظام، دارای سه بخش به‌شرح زیر می‌باشد:
۱. طراحی برنامه (معماری) ۲. مدیریت‌کردن برنامه (اجرای معماری) ۳. پایش و ارزیابی (معماری و اجرای معماری) برنامه *(رکن الدین افتخاری و بدری، ۱۳۹۱: ۳۷ – ۳۳).*

بر اساس آن‌چه بیان‌شد؛ در ادامه معماری برنامه در دو بخش نظری و عملیاتی تشریح می‌شود. لازم به ذکر است که تفاوت تحلیل اسنادی در بخش نظری با تحلیل اسنادی در بخش عملیاتی در این است که مطالعات مورد بررسی در بخش نظری پایه و بیس بخش‌های شرایط علی، پدیده، راهکارها و پیامدها را در منابع دست اول پوشش داده‌اند و در بخش عملیاتی، داده‌ها و تحلیل‌های اسنادی متمرکز بر اسناد و گزارشات، مقالات موردپژوه و تقلیل‌یافته بوده‌اند.

بنابراین ترتیب پردازش آن‌چه بیان‌شد، در سه بخش زیر صورت گرفته است:

الف) واکاوی نظری برنامه (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها).

ب) واکاوی عملیاتی برنامه (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها) مبتنی بر تحلیل‌های میدانی و اسنادی.

ج) مقایسهٔ مؤلفه‌های برنامه (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها) از منظرتحلیل‌های اسنادی- میدانی و مبانی نظری- اندیشه‌ای.

واکاوی نظری برنامه (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها) مبتنی بر مبانی نظری – اندیشه‌ای

واکاوی اسناد و پژوهش‌های انجام‌شده در مفاهیم و مبانی بنیادی ارائه‌شده، به آن‌چه برای ارائهٔ برنامهٔ راهبردی- عملیاتی شهر رشت، اشاره دارد. بدین‌ترتیب که برنامهٔ فعلی در بخش‌های چهارگانه (شرایط علی، پدیده، راهبردها، پیامدها) مبتنی بر مؤلفه / معیارهایی می‌باشد. بدیهی است در این بخش بر اصول و مفاهیم پایه و کلی مورد توافق برای بخش‌های چهارگانه اشاره شده است و در بخش عملیاتی، داده‌ها به‌طور مشخص و تقلیل‌یافته‌تری بر الگوی فعلی توسعهٔ شهر در بخش‌های مذکور دلالت دارند. هدف از ارائهٔ این بخش پیش از پرداختن به مقولات و مفاهیم منتج از شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها در بخش عملیاتی، فراهم‌آمدن امکان مقایسه، سنجش میزان مشابهت و مغایرت در نتایج و برون‌دادهای بعد نظری بحث با بعد عملیاتی آن می‌باشد. در جدول ۱- خلاصه‌ای از آن‌چه در زمینهٔ واکاوی نظری الگو بیان‌شد، ارائه شده است.

جدول ۱: واکاوی نظری الگو (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها)

اجزا الگو	مؤلفه/ معیار	منابع مستخرج
شرایط علی	نظام برنامه‌ریزی کشور و محتوای طرح‌های جامع و مشکلات اجرایی	پور احمد و همکاران، ۱۳۸۵، پاکدامن کلتی و همکاران، ۱۳۹۸
	مشکلات مربوط به ماهیت حقوقی ، اموال و دارایی‌های شهرداری‌ها و مراجع قضایی	رهنمایی و همکاران، ۱۳۸۶، آور و همکاران، ۱۴۰۱
	عدم وجود نگاه چندبعدی و فضایی به طرح و وجود نگاه تک‌بعدی و تمرکزگرا به طرح	پورحسین روشن و همکاران، ۱۳۹
	حاکمیت اقتصاد نفتی و اقتصاد رانتی و مبتنی‌بودن نظام تخصیص بر چانه‌زنی‌های مدیریتی	سرور و خلیجی، ۱۴۰۱
	اعمال نفوذ و دخالت افراد غیر مسئول در تصمیم‌گیری‌های شهری	زنگنه شهرکی و همکاران
	وجود تفکر بالا به پایین و برخوردار از روند تهیه کاملا خطی	حجتی و قربانی، ۱۴۰۱
	ضعف در نظام مدیریتی، اجرایی و مالی و مشکلات ماهوی طرح‌ها	
پدیده	غفلت مسائل اجتماعی	خوشاب و همکاران، ۱۴۰۱
	گرایش تقاضا برای تغییر کاربری زمین شهری در رشت به جهت جهت‌گیری‌های غیر علمی در طرح‌های توسعه شهری	عظیمی و پویان، ۱۳۹۳
	عدم تحقق ساماندهی مطلوب شهری	حجتی، ۱۳۹۵
	پیش‌بینی‌های نادرست صورت‌گرفته در زمینه‌های شبکه ارتباطی، حدود گسترش، کاربری‌ها، جمعیت و...	حجتی، ۱۳۹۵

	عدم ختم بودجه عملیاتی به تجزیه‌وتحلیل تفصیلی برنامه‌ها، عملیات و نیز قیمت تمام شدهٔ آن‌ها	حسنعلی‌زاده، ۱۳۹۷
راهبردها	جهت‌دهی برنامه به‌سوی دستور کار اقدامات آینده	لطیفی،۱۳۹۱
	انتخاب بر اساس دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده است	Rahman, 2016
	هدف‌مندی، عمل، آینده‌نگری، پویشی، عقلایی	لطیفی، ۱۳۹۱
	عملی‌نمودن برنامه‌ریزی استراتژیک همگرا	Parker Gates, 2010
	مشارکت واقعی گروه‌های ذی‌نفع و بعد دوم ارتقای قابلیت‌های فنی مشارکت‌کنندگان ذی‌نفع	خلیل آبادی ،۱۳۹۰
	کنترل و سنجش استراتژی جدید در عمل	قادری و سبحانی، ۱۳۸۷
پیامدها	کاهش فشارهای فزآینده ناشی از تغییرات مختلف	Hohmann and truffre, 2022
	ارتباط بین مقامات دولت محلی و مردم به‌مراتب شفاف‌تر است	Muminovi´c et al, 2020
	ارتقای مصالحه و تعهدات مشترک درخصوص مقاصد و فعالیت‌ها	مرادی مسیحی،۱۳۸۴
	تنظیم و توسعهٔ سیستماتیک مقصد، دورنما، ماموریت، اهداف دور برد، استراتژی، سیاست‌های اصلی و مهمترین هدف‌های کوتاه‌مدت	Bajmocy et al, 2020
	تنظیم استراتژی‌های آینده سازمان با درنظرگرفتن موقعیت‌ها، احتمالات و شرایط آینده	قادری و سبحانی، ۱۳۸۷
	ایجاد آگاهی و مشارکت سیاسی/چند ذی‌نفعی (طیف وسیعی از ذی‌نفعان)	UNHSP, 2007
	به طراحی ساختارهای رسمی، قواعد، نقش‌ها و روابطی منجر می‌شود تا شانس رسیدن به هدف مشخص را به‌طور مؤثرتر افزایش‌دهد. برای چنین هدفی، ایجاد حس مالکیت در آن باعث می‌شود تا هر بخش به آن-صورت که انتظار می‌رود رفتار نماید	Jofre, 2011
	به‌دلیل تداوم آن در بستر زمان در قالب روش اندک‌افزا یا گام‌به‌گام، اجرا، اصلاح، تجربه و اصلاح، تداوم دارد و پویاست	شریف‌زادگان و ملک‌پوراصل
	تدوین قاعده‌مندی از چشم‌انداز، راهبرد و پروژه‌های اجرایی برای تکمیل توسعهٔ جامع شهر	City Development Strategy Hyderabad, 2005

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳

واکاوی عملیاتی برنامه (شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها) مبتنی بر تحلیل‌های میدانی

تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در این بخش بیانگر این واقعیت است که در مجموع ۳۴۲ کد جنینی و اولیه از داده‌های گردآوری‌شده استخراج‌گردید. با توجه به هم‌پوشانی برخی از گزاره‌ها، از مجموع گزاره‌های استخراج‌شده ۱۷۹ کد احصا گردیده که تعداد زیاد کدهای مشترک نشان‌دهندهٔ وحدت و اتفاق نظر کارشناسان در مسائل مهم و کلیدی بوده است که بعد از فروکاهی از مجموع کدهای استخراج‌شده ۱۲ مفهوم شکل گرفت و از مجموع مفاهیم شکل‌گرفته، ۴ مقوله واکاوی شده است (در جداول ارائه‌شده بعدی تعداد کدها و مفاهیم متعلق به هر کدام از بخش‌های شرایط علی، پدیده، راهبردها و پیامدها به تفکیک مشخص شده است)، سپس مقولات برساخته از مفاهیم جانمایی شده است. در این راستا، براساس مدل بر پایهٔ بخش‌های موجبات علی، پدیده الگو، استراتژی و پیامدها می‌باشد که جهت مشخص‌شدن هرکدام از بخش‌های یادشده، مراحلی به‌شرح ذیل طی شده است:

شرایط علی

"نارسایی‌های عمیق کالبد و محتوا" سبب "عدم چشم‌انداز وسیع و برون‌یابانه از تکامل بلندمدت منطقه" می‌شود؛ روند تقلیل و فروکاستن گزاره‌ها به این شکل می‌باشد که در این مرحله ابتدا ۷۵ گزاره از اسناد، مصاحبه و مشاهده‌ها استخراج گردید که پس از تقلیل، تجمیع و بازنویسی کدهای مشترک به ۴۱ کد تبدیل شدند که این گزاره‌ها تبدیل به سه مفهوم "تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های مغایر با متن نظام شهری"، " پس‌زنی نیروهای مؤثر و شتاب‌دهندهٔ طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای"، "ضعف‌های زمینه‌ای اثرگذار درجریان برنامه‌های توسعه‌ای" شده است و مفاهیم برساخته نیز در قالب مقوله محوری "نارسایی‌های عمیق کالبد و محتوا" شکل داده شده است.

جدول ۲: جریان تقلیل داده‌ها (کدسازی، مفهوم‌سازی، مقوله‌بندی) در مرحله کاوش موجبات علی

فرآیند مقوله‌سازی (موجبات علی)			
مقوله	مفهوم	کد	مصداق[1]
نارسایی‌های عمیق کالبد و محتوا	تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های مغایر با متن نظام شهری	تصمیمات مصلحت‌اندیشانه به‌جای تصمیمات زیرساختی و نواندیش، محافظه‌کاری در برابر تمایلات سلیقه‌ای افراد و گروه‌های دارای قدرت به برآوردن منافع آنی- عدم توسعهٔ برخورد ایجابی به‌جای سلبی - وجود حداقلی برنامه‌ریزی‌های متخصصانه توسط برنامه‌ریزان و پرهیز از درگیرشدن امور فکری با امور اجرایی- مشاهده مکرر محتواهای قدیمی، نارسا، و بی‌انطباق با شرایط فعلی شهر-اتمام ضرب‌العجل برخی از طرح‌ها و برنامه‌ها به‌دلایل خاص-ناکارامدی مدیران و کوتاه بودن دوره‌های مدیریتی- نقص در پیش‌فرض‌ها، تهیه، اجرا، نظارت، بازنگری و عملیاتی‌نبودن برنامه‌ها - تأکید بسیار بر روش‌های کمی، تجریدی و ایستا- عدم توجه به روندهای عقلایی تصمیم‌سازی و تعیین اهداف و سیاست‌ها- عدم شفافیت در محتوا و خروجی‌های مورد انتظار تصمیم‌گیری‌ها - نبود فهم درست از اقتضائات توسعه‌یافتگی زیرساختی و فعال‌سازی زمینه‌ای (ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و..) - نبود اطلاعات درست از وضع موجود و بالتبع پیش‌بینی‌های نادرست و مغایر نیازهای آینده و آینده‌پژوهی سناریوها- ناهماهنگی و تداخل وظایف در نهادهای تصمیم‌ساز، سیاست گذار و تصمیم‌گیر- چشم‌انداز راهبردی با آینده‌پژوهی و پیش‌بینی زمین موردنیاز فعالیت‌های آتی با توجه به محدودیت زمین	کد "تصمیمات مصلحت اندیشانه به جای تصمیمات زیرساختی و نواندیش" با برخی کدهای دیگر مفهوم "تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های مغایر با متن نظام شهری" را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم پس زنی نیروهای مؤثر و شتاب‌دهنده طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای" ، " ضعف‌های زمینه‌ای اثر گذار درجریان برنامه‌های توسعه‌ای " مقوله محوری که همان موجبات علی و شامل " عدم هم افزایی و یکپارچگی فرآیند و فرآورده " می باشد را تشکیل داده است.
	پس زنی نیروهای مؤثر و شتاب‌دهنده طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای	• عدم اعتقاد به نیاز مبرم شهر به تزریق افکار و اندیشه‌های نو و منابع مالی بسیار- درگیرنشدن همزمان کنشگران دولتی، خصوصی و مردمی- وجود نیروهای اثرگذار ناکارآمد و مخل نظم طبیعی برنامه- فقدان نهادهای محلی، مشارکت مردمی و تشکل‌های محلی و NGOهای مؤثر – جهت‌دهی برنامه‌ها به سمت خواسته‌ها و تمایلات زودبازده- عدم تمایل قلبی به پذیرش افراد شاخص و منتقد در تیم اصلی تهیه طرح‌ها و برنامه‌های شهری-ناپیوستگی و عدم هماهنگی میان مراحل برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا - عدم مشاهده هم‌افزایی قابل قبول ناشی از نیروهای درگیر طرح‌ها و برنامه‌ها- عدم مشارکت واقعی بخش خصوصی در برنامه‌ها - کمبود متولی و نیروی متخصص با رویکردهای مرتبط و مشارکت محور در مطالعات این حوزه – عدم تلاش برای به‌کارگیری و ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای - نگاه سوداگرانه به سرمایه‌گذار توسط مردم و مسئولان- مشارکت‌های کلیشه‌ای و تصنعی مردم در فرآیند طرح‌ها و برنامه‌ها، نبود سازوکار مشخص برای مشارکت عناصر خارج از بخش حکومتی مانند نقش‌های نهادی، مدنی و سیاسی- دخالت نهادهای غیر مرتبط در فرآیند تدوین برنامه‌های توسعه.	
	ضعف‌های زمینه‌ای اثر گذار درجریان برنامه‌های توسعه‌ای	کادر کوته‌نگر در برابر دورنگری در فرآیندهای تصمیم‌گیری و تخصیص منابع- وجود نگاه بخشی‌نگر (سکتورال) با پیروی برنامه‌ها از برنامه‌های کلان و بخشی- عدم بررسی و اصلاح اسناد قبلی و تأکید بر ادامه روندهای قبلی- مشکلات پیرامون نهادهای متولی در ساختار و اختیارات منطقه در قوانین- عدم توجه به ماهیت پیچیده و پویای مناطق- تفاوت تلقی تدوین‌کنندگان برنامه‌های توسعه‌ای و مجریان و تمایل به کارنامه‌سازی- تأثیرپذیری بسیار از تصمیمات سیاسی و اقتصادی کلان ملی- طرح‌ها و برنامه‌های داخلی و خارجی الگوبرداری‌شده صرف بدون شناخت ویژگی‌های بومی و متناقض با زمینه‌های اجرایی- فشارهای سیاسی جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های فاقد توجیهات اقتصادی و فنی- توقف، تعطیلی و طولانی‌شدن بدون دلایل موجه برنامه‌های عملیاتی و عمرانی با تعویض شهردارها و استاندار- بی‌اعتقادی مسئولان استان به برگزاری جلسات هماهنگی بین سازمان‌های دارای ارتباط و تداخل کاری- از بین‌رفتن توجیه اقتصادی و عملکردی طرح‌های مهم و پربازده به سبب طولانی‌بودن فرآیند پاسخ به استعلامات- عدم توجه جدی به ضعف‌های در حال رشد شهر- ایجاد تأخیر در برنامه‌ها، تضعیف توان متولیان برای پاسخ‌گویی به نیازهای مردم- غلبهٔ نگاه و نفوذ سیاسی، مرزهای سیاسی و غیر فنی در انتخاب‌های کاربری‌های سرنوشت‌ساز.	
۱ مقوله	۳ مفهوم	۴۱کد	

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳

مقوله‌محوری یا پدیده: عدم چشم‌انداز وسیع و برون‌یابانه از تکامل بلندمدت منطقه

مقوله‌محوری در این بخش عبارت است از: "چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکرآمدی نظام و طرح‌های شهری". این مقوله، هستهٔ کانونی بخش‌های پژوهش، نظیر موجبات علی، راهبردها و پیامدهای پژوهش است. روند تقلیل داده وگزاره‌ها به این شکل می‌باشد که در این مرحله ابتدا ۸۳ گزاره استخراج گردید. این گزاره‌ها که پس از تقلیل، تجمیع و بازنویسی کدهای مشترک به ۴۲ کد تبدیل‌شدند و از آن‌ها ۳ مفهوم "توسعه نمایشی، آشفته با کلیشه‌های بی‌پاسخ"،

۱. در این بخش هدف نحوهٔ تکامل کار و شکل‌گیری مفاهیم و مقولات از دل کدها بوده است که ضمن تشریح فرآیند کار سعی شده است از کدی که جامعیت بالایی داشته و بتواند مبین و معرف بخش عمده‌ای از مقوله باشد و از طرفی جزء کدهای پرتکرار در مصاحبه‌ها بوده باشد، استفاده شود.

"نظام مدیریتی بی‌ضابطه"، " تضعیف نگران‌کنندهٔ جایگاه طرح‌ها و برنامه‌های شهری در بدنهٔ اجتماعی مردم" شکل گرفته است و مفاهیم برساخته نیز در قالب مقوله‌محوری شکل داده شده است.

در واکاوی اسناد و نتایج حاصل از مصاحبه با افراد آمده است که کد "توسعه‌های بادکنکی و نمایشی و بی‌تأثیر در آیندهٔ بلندمدت شهر" در کنار برخی کدهای دیگر مفهوم "توسعه نمایشی و آشفته با کلیشه‌های بی‌پاسخ" را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم" نظام مدیریتی بی‌ضابطه"، "تضعیف نگران‌کنندهٔ جایگاه طرح‌ها و برنامه‌های شهری در بدنه اجتماعی مردم" مقوله محوری‌که همان پدیده و شامل "چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکارآمدی نظام و طرح‌های شهری" می‌باشد را تشکیل داده است.

جدول ۳: جریان تقلیل داده‌ها (کدسازی، مفهوم‌سازی، مقوله‌بندی) در مرحله کاوش پدیده

فرآیند مقوله‌سازی (مقوله‌محوری)			
مقوله	مفهوم	کد	مصداق
چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکارآمدی نظام و طرح‌های شهری	توسعه نمایشی و آشفته با کلیشه‌های بی‌پاسخ	عدم برنامه جدی و منطبق با واقعیت برای بخش کشاورزی و تصمیم‌گیری در رابطه با آن- توسعه و جهت‌دهی‌های حدود شهری بر اساس منافع مالی و سیاسی- همگن نبودن نواحی از حیث سطح توسعه‌یافتگی با پراکنش ناموزون نقاط سکونت گاهی- اجرایی‌سازی طرح‌ها و برنامه‌های مغایر و مخل هم- کالبدهای ناموزون در قالب بافت و زیربناهای ناکارآمد، فرسوده، غیر استاندارد و محدودیت گسترش افقی- توسعه‌های بادکنکی و نمایشی و بی‌تأثیر در آینده بلندمدت شهر - اصرار بر طرح برنامه‌های توسعه‌ای جدید در صورت عدم اختتام و موفیت‌آمیزنبودن بسیاری از برنامه‌های پیشین- بحران هویت و آشفتگی فضایی به سبب تعریف ساختار جامعه در ساختارهای سنتی و جاماندن محلات کمتر توسعه‌یافته از گرودنه آبادانی و پیشرفت- عقب ماندگی و ضعف کارکردی مشهود روستاها.	کد "توسعه‌های بادکنکی و نمایشی و بی تأثیر در آینده بلند مدت شهر" در کنار برخی کدهای دیگر مفهوم "توسعه نمایشی، آشفته با کلیشه‌های بی‌پاسخ" را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم" نظام مدیریتی بی ضابطه"، "تضعیف نگران کننده جایگاه طرح ها و برنامه‌های شهری در بدنه اجتماعی مردم" مقوله محوری که همان پدیده و شامل "چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکارآمدی نظام و طرح‌های شهری " می باشد را
	نظام مدیریتی بی‌ضابطه	یکنواختی و فرسودگی نظام مدیریت شهری- نظام مدیریتی ناکارآمد در ساختارها و سازوکارهای نهادی، سازمانی، اقتصادی و رویه‌های تصمیم‌سازی- عدم پایبندی مستمر سیاست‌ها و قوانین مدون و لازم‌الاجرا جهت پیشبرد سیاست‌های تمرکززدایی و کاستن از تصدی نهادهای دولتی- رشد و فراگیری بیماری‌های متعدد به‌علت وجود زمینه‌های ناشی از شرایط اقلیمی، کیفیت نامناسب آب- استفاده بیش‌ازحد از سموم و... - عدم مشاهدهٔ راهکارهای کوتاه و بلندمدت مناسب برای اقتصاد فلج و بیمارگونه شهر- تشدید ناکارآمدی‌های کالبدی و عدم توجه به معماری بومی و همساز با اقلیم- وجود مدیران ناتوان در عملکردگرایی‌های موضوعی و سریع الاجرا- عدم اعتقاد به تعامل مشاورین داخلی و خارجی درخصوص تکنیک‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی فضایی شهری- عدم بازبینی جدی در قوانین و مقررات منسوخ و غیر قابل اجرا در محیط پویای شهری- احساس توانایی ابهام گونه مسئولین در نیل به اهداف توسعه-لزوم تحلیل ساختار فضایی موجود و شرح خدمات طرح‌های توسعه و ارائه طرح سازمان فضایی بهینه بر بستر فضا و بهبود زندگی مردم-ضرورت طراحی مدل و تدوین راهبردهای مدیریت سرمایه انسانی و بخش دولتی - کارآمد نمودن، شفافیت و پاسخگوکردن نهادهای دولتی و بالا بردن زمینه‌های نظارت مردم و نهادهای مدنی با حفظ کرامت آنان فقدان روابط عملکردی و همه‌جانبه در ساختار شبکه شهری و روستایی- آلودگی رودهای شهری و حاشیه‌ای- عدم تجهیز بیمارستان‌ها به سیستم تصفیه فاضلاب- انفعال و از بین رفتن فضای رقابت و گرایش به سمت قطبی شدن ناشی از استقرار عناصر سه‌گانه مدیریت شامل: برنامه ریزی، اجرا و نظارت در یک دستگاه- وجود نظام تمرکزگرا و غیر منعطف و بی‌عدالت- ناکارآمدی مدیریت سنتی و عدم التفات به مدیریت یکپارچه و منسجم- معضل آبگرفتگی معابر و دفع فاضلاب در سطح شهر به‌خصوص نواحی با شیب کمتر.	
	تضعیف نگران کننده جایگاه طرح‌ها و برنامه‌های شهری در بدنه اجتماعی مردم	فاصله‌گیری محرز مردم در ارائهٔ نظر نسبت به تصمیمات و اقدامات مدیریتی شهری- لزوم تحول جامعه از ساختارهای سنتی به ساختارهای تعامل‌گرا و شبه‌مدرن حفظ - بازسازی و بهبود زیرساخت‌های توسعه هویت و فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی- تلاش برای کاهش نقش ملاحظات، موانع و عدم همبستگی‌های فرهنگی و سیاسی- عدم التفات جدی به پرورش زمینه‌های بهبود تعاملات اجتماعی با مشارکت سازمان‌ها، نهادها و تشکل‌های غیر دولتی و استفاده از تمام اقشار جامعه به‌خصوص زنان و جوانان- عدم توسعهٔ فرهنگی در مناطق از طریق فعالیت‌های یکپارچه و متنوع- لزوم پرورش روحیهٔ تعلیم، تعلم و تربیت مستمر و تأکید بر آموزش به‌عنوان یک مؤلفهٔ مهم در راستای پرورش نیروی انسانی- مغایرت گرایشات درونی مردم به بیداری و روشنگری با روحیه محدود حاکم در دستگاه‌های مدیریتی- تحول‌گرایی، نظم‌پذیری، همبستگی اجتماعی- شخصیت پروری و بازآفرینی نیروها، اسطوره‌ها و نمادهای محلی و رابطه مسالمت‌آمیز بین جامعه سنتی و توسعه‌یافته‌تر- کانال‌های ارتباطی ضعیف و عدم مشاهده نتایج مشارکت توسط مردم- فقدان ساختارهای محلی و ناهمگونی در مشخصه‌های کالبدی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی- بهم‌ریختگی و ناهنجاری‌های اجتماعی مانند تبعیض و بی‌عدالتی، فساد و جرایم، مصرف‌گرایی و ظاهرنگری اعتیاد، طلاق، روابط نامشروع، سالخوردگی جمعیت، گرانی، افزایش زنان بدسرپرست و بی‌سرپرست، فقر، تمایل نسل جوان به زندگی انفرادی- گسترده‌شدن زمینه‌های فقر و افزایش هزینه‌های زندگی به سبب ساختار اقتصادی بسیار ضعیف و بی‌برنامه شهر به‌خصوص برای نیروی کار.	
۱مقوله	۳ مفهوم	۴۲ کد	

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳

راهبرد: لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تأکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم

در این مرحله براساس داده‌های حاصل از مصاحبه، اسناد، گزارش‌ها و مقالات مرتبط با محدودهٔ مورد مطالعه، راهبرد منتج از مقوله محوری که حاصل تقلیل کدها به مفاهیم و مفاهیم به مقوله است کاوش گردید، برآیند تقلیل داده‌ها و کاوش راهبردی شامل "لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تأکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم" می‌باشد. این راهبرد نتیجه ۵۰ گزاره (کد) می‌باشد که خود از تقلیل ۱۱۵ کد تبدیل این گزارها به مفاهیم "پس‌رانی راهبردهای ملاحظه‌ای و کاربست راهبردهای تقیل‌یافته، مساله‌محور، نوین و اولویت دار"، "صحه‌گذاری بر نقش عوامل اقتصادی و ارزش آفرینی آن در جریان هدفمند توسعه"، "پافشاری بر اثرگذاری مستقیم مسائل ملموس و ناملموس توسعهٔ شهری در تحقق نهایی اهداف طرح‌های توسعه‌ای" به‌دست آمده است.

همچنین کد "تأکید بر ساختار مدیریت یکپارچهٔ شهری و در عین حال رویکرد چندسطحی و شکوفایی پتانسیل آن‌ها" با برخی کدهای دیگر مفهوم " لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تأکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم" را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم "صحه‌گذاری بر نقش عوامل اقتصادی و ارزش آفرینی آن در جریان هدفمند توسعه"، "پافشاری بر اثرگذاری مستقیم مسائل ملموس و ناملموس توسعهٔ شهری در تحقق نهایی اهداف طرح‌های توسعه‌ای" مقوله‌محوری که همان راهبرد و شامل "عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر" می‌باشد را تشکیل داده است.

جدول۴: جریان تقلیل داده‌ها (کدسازی، مفهوم‌سازی، مقوله‌بندی) در مرحله کاوش راهبرد

فرآیند مقوله‌سازی (مقوله راهبرد)			
مقوله	مفهوم	کد	مصداق
لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تاکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم	پس رانی راهبردهای ملاحظه‌ای و کاربست راهبردهای تقیل یافته، مساله محور، نوین و اولویت	تسریع در احصا دلایل نوشتاری و عملیاتی ناکارآمد بودن و تأخیر در طرح‌ها و پروژه‌های پیشین - ارتقای جایگاه مدیریت و برنامه‌ریزی شهر و لزوم واگذاری امور و اختیارات و توزیع به آن‌ها در راستای شکوفایی و تقویت ظرفیت‌های توسعه- سازماندهی اجزای دولت (دستگاه‌ها) در چهارچوب نقش، ماموریت‌ها و وظایف و میزان تمرکز- الزام به تفکیک اهداف سیاست‌گذاری (کلی، ویژه و...)- عدم ترس از ارائه گزاره‌های منتج به برهم‌زنی نظم و چیدمان قبلی- آسیب‌شناسی عملکرد توسعه شهری و ارائهٔ توصیه‌های راهبردی و سیاستی- تأکید بر ساختار مدیریت یکپارچه شهری و در عین حال رویکرد چندسطحی و شکوفایی پتانسیل آن‌ها- شناسایی بنگاه‌ها، وظایف، فعالیت‌ها و واحدهای قابل واگذاری از دولت به سایر فعالان- حمایت از رنسانس شهری، روستایی- انجام مطالعات تطبیقی برای طراحی نرم‌افزاری مناسب برای مطالعات جامع مدیریت پروژه‌های شهری- محافظت‌کردن و بهبود بخشیدن محیط زیست صرفاً به‌دلیل ارزشمند بودن ذاتی آن- تعریف مؤلفه‌های عملیاتی رهبری اخلاقی با طراحی ساختاری و تفکیک وظایف مدیریت منابع انسانی و برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی- نقش مدیریت و برنامه‌ریزی فناوری اطلاعات و بهسازی نیروی انسانی و مدیریت دانش- تلاش برای حذف نگرش بخشی از لایه‌های سازمانی نهادهای مدیریت و برنامه‌ریزی- تعریف و در صورت لزوم اصلاح و بازبینی پیشران‌های توسعه- طراحی و اجرای پروژه‌های محرک، همه‌جانبه، جامع، چند سویه، در تمامی ابعاد	کد "تاکید بر ساختار مدیریت یکپارچه شهری و در عین حال رویکرد چند سطحی و شکوفایی پتانسیل آن‌ها" با برخی کدهای دیگر مفهوم " لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تاکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم " را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم "صحه‌گذاری بر نقش عوامل اقتصادی و ارزش‌آفرینی آن در جریان هدفمند توسعه"، "پافشاری بر اثرگذاری مستقیم مسائل ملموس و ناملموس توسعه ی شهری در تحقق نهایی اهداف طرح‌های توسعه‌ای" مقولهٔ محوری که همان راهبرد و شامل "عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعه ی عملیاتی و آینده‌نگر" می‌باشد را تشکیل داده است.
	صحه‌گذاری بر نقش عوامل اقتصادی و ارزش آفرینی آن در جریان هدفمند توسعه	شناسایی عوامل کلیدی مدیریت منابع آب و اقتصاد آبی با توجه به تنش‌های رو به افزایش منابع محدود آبی- ارزیابی مستمر عملکرد اقتصادی مثبت و منفی طرح‌های زودبازده و بلندمدت- *بازتعریف جدید از منابع اقتصادی فعال و بالفعل و قابل فعال‌سازی و بالقوه*- انجام اصلاحات اقتصادی و گسترش خصوصی‌سازی و تقلیل نقش دولت به زمینه‌سازی و نظارت- بازتوزیع کارآفرینانه سرمایه بر اساس عوامل تولید موجود- پذیرش نظرات تمام اشخاص و گروه‌های حقیقی و حقوقی جهت تشویق‌گری، تحریک و نهایتا تغییر اوضاع اقتصادی- برندسازی واقعی شهر با توجه به سرمایه‌ها و پتانسیل‌های مختلف نظر طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و گردشگری- شناخت و تحلیل بازار کار نیروی انسانی با هدف فراهم‌آوردن فرصت‌ها و ابتکارات اشتغال و بالابردن کیفیت زندگی مردم محلی و از بین‌بردن تنگناهای محلی- تسریع و تدقیق در پردازش و انتشار گزارشات مالی- تقویت و ارتقا مناطق مترقی، محرک عملکردهای فضایی، رقابت پذیر، تمرکزگریز، انعطاف پذیر و کاهش عوامل منجر به عدم مزیت‌های اقتصادی و اجتماعی - همکاری در تهیهٔ بانک اطلاعاتی شاخص‌های توسعه پایدار- تخصیص اعتبارات و سرمایه گذاری‌های دولتی و تنوع بخشی به منابع درآمدی با توجه به وضعیت توسعه‌یافتگی شهر- جهت‌دهی و مشوق‌های ترجیحی به سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی در جهت کاهش نابرابری استفاده از کمک‌های مالی و فنی و منابع اعتباری بین‌المللی در زمینه توسعه پایدار- جلوگیری از دادن امتیازها و رانت‌ها به گروهی خاص- برطرف‌کردن ضعف‌های موجود در سیاست‌های قومی- توجه به تنگناهای واقعی و ساختگی مالی در طرح‌های توسعه‌ای.	

	پافشاری بر اثرگذاری مستقیم مسائل ملموس و ناملموس توسعه شهری در تحقق نهایی اهداف طرح‌های توسعه‌ای	تلاش برای پراکنش متعادل جمعیت و تغییر ساختار نامطلوب دموگرافیک و روند منفی جمعیت در بخش شهری و روستایی- ایجاد و ارتقا کارکرد صنعتی نواحی روستایی و ضرورت توسعه آن- به‌کارگیری نظریه‌ها و رویکردهای نوین شهری مانند شهرسبز، شهر خلاق، شهر الکترونیک، شهر بیوفیلیک در متن و بدنه شهر- گسترش ارتباطات به منظور بالا بردن جریان نقل و انتقالات مردم، کالاها، انرژی و اطلاعات میان مکان‌ها- در دسترس‌بودن برخی خدمات عمومی (آموزشی، اشتغال و خدمات مختلف فنی)- افزایش‌دادن ارتباطات و هم‌افزایی بین مراکز آموزشی، علمی، تحقیقاتی، دانشگاه‌ها، بخش‌های مدیریتی با هدف گسترش فعالیت‌های نوین ارتباطی- حفظ و نگهداری پروژه‌های عمرانی اجرا شده در روستاها و جلوگیری از تبدیل روستاها به شهر و فرار جمعیتی- تعادل در نحوه استقرار شبکه فضایی و سکونت‌گاهی-بهره‌گیری از دانش بومی و مشارکت‌های مردمی، حمایت‌های دولتی و سازمان‌های مردم نهاد (NGO)- تدوین سند راهبردی گردشگری و بسترسازی زمینه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری جذب گردشگر داخلی و خارجی با هدف بهره‌گیری از دیپلماسی گردشگری به‌منظور توسعه روابط و همکاری با دیگر کشورها با توجه به وضعیت طبیعی و ارتباطی مناسب و بسط و بسترسازی گونه‌های نوین گردشگری مانند گردشگری غذا- توسعه‌ی مدیریت و زیرساخت‌های مدرن و نوین و خدمات برتر کارامد شهری با بازنمایی و پشتیبانی از مفاهیم دولت و شهر الکترونیک و حکمرانی خوب- توسعهٔ روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای حاشیهٔ خزر- شبکه‌بندی بازارهای دوره‌ای محلی- بهبود در وضعیت کیفیت منابع آب موجود، انرژی و ارائه راهبردهای عملیاتی دفع پسماندها- توسعه استارت‌آپ‌ها و کسب‌وکارهای آنلاین- ارتقا سیستم اداری و تجهیز آن به فناوری‌های نوین اطلاعاتی- پایش و اجرای برنامه‌های فضایی و سایر ابزارهای مالی با تمرکز بر اثرگذاری بر مسکن کم‌درآمدها و مسکن روستایی حمایت منطقی از نواحی وابسته و بنگاه‌های کوچک و متوسط جهت ارتقای رقابت‌پذیری آن‌ها- افزایش ضریب پوشش حفاظتی اراضی کشاورزی و به‌کارگیری روش‌های حداقل عملیات خاک‌ورزی و کشت مستقیم در راستای حفظ کاربری اراضی- حفاظت و بهره‌برداری بهینه از منابع پایه، منابع طبیعی و بسترهای تولیدی در چهارچوب توسعه پایدار.	
۱مقوله	۳ مفهوم	۵۰ کد	

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳

پیامد: عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر

بر اساس داده‌های حاصل از مصاحبه، اسناد، گزارش‌ها و مقالات مرتبط با منطقهٔ مورد مطالعه، پیامد منتج از مقوله‌محوری که حاصل تقلیل کدها به مفاهیم و مفاهیم به مقوله است کاوش گردید که برآیند تقلیل داده‌ها، کاوش پیامدی با عنوان "عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر" می‌باشد. این پیامد نتیجه ۴۶ گزاره (کد) که خود از تقلیل و تجمیع ۶۶ کد می‌باشد و تبدیل این گزاره‌ها به ۳مفهوم "رشد و توسعه کاریکارتوری و عدم امکان استمرار آن‌ها"، "ناتوانی اجرایی‌سازی تفکر راهبردی، اجتماع‌محور آینده‌نگر" و "زایش راهبردهای مساله‌آفرین و مخرب" شده است. همچنین ترکیب مفاهیم برساخته از کد/گزاره‌ها منجر به مقوله محوری "عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر" شده است.

در واکاوی اسناد و مصاحبه‌ها این‌گونه برداشت شد که کد "اجرای برنامه‌های بسیار ضعیف و مقطعی و ناپایدار با نام طرح‌های تاکتیکال" به همراه برخی کدهای دیگر مفهوم "رشد و توسعهٔ کاریکارتوری و عدم امکان استمرار آن‌ها" را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم "ناتوانی اجرایی‌سازی تفکر راهبردی، اجتماع محور آینده‌نگر" و "زایش راهبردهای مساله آفرین و مخرب" مقوله محوری که "عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر" می‌باشد را تشکیل داده است.

جدول ۵: جریان تقلیل داده‌ها (کدسازی، مفهوم‌سازی، مقوله‌بندی) در مرحله کاوش پیامد

فرآیند مقوله‌سازی (مقوله پیامد)			
مقوله	مفهوم	کد	مصداق
عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعه عملیاتی و آینده‌نگر	رشد و توسعه کاریکاتوری و عدم امکان استمرار آن‌ها	اجرای پروژه‌های کارشناسی‌نشده و دارای تبعات منفی گسترده- اجرای برنامه‌های بسیار ضعیف و مقطعی و ناپایدار با نام طرح‌های تاکتیکال- جهت‌گیری‌های سیاسی و سوداگرانه جهات شهری- عدم برنامه مدون برای استعداهای طبیعی چون: پهنه‌های گیاهی، تالاب و آبگیرها و..- عدم برخورداری عادلانه مناطق شهری از خدمات و امکانات- عدم تامین مالی پایدار- عدم استفاده از ظرفیت‌های بوم گردی در توسعه گردشگری- توزیع نامتناسب و فاقد تعادل مناطق شهری پیشران و برخوردار- سرازیرشدن جمعیت مهاجر از روستاهای شهری و سایر شهرها به شهر رشت- پراکندگی بافت روستایی و عدم تمرکز واحدهای مسکونی و بالتبع افزایش هزینه احداث شبکه‌های خدمات‌رسانی در شهر- بافت‌های مسکونی، تجاری، اداری سازماندهی نشده و آشفته- استمرار شکل‌گیری بافت‌های ناکارامد به دلیل قوانین شهرداری، تخلفات و...- توسعه ناموزون شهری، سیستم حمل‌ونقل ناکارآمد و با عملکرد ضعیف- آبگرفتگی معابر و اختلال‌های بعد از آن- معضل آلودگی رودخانه‌های شهری و عدم مشاهده راهکارهای نتیجه بخش- افزایش تنش‌های آبی و درگیری‌های ناشی از احتمال تغییر کاربری‌ها- کمبود فضاهای سبز شهری- عدم کافی‌بودن فضاهای تفریح و تفرج گاهی شهری- عدم ساماندهی مسافران و گردشگران شهری و ازدیاد بار تحمل شهری در زمان پیک مسافرت‌ها- عدم رفع مشکلات فاضلاب‌های شهری- آلودگی آب شرب شهری و روستایی.	کد "اجرای برنامه‌های بسیار ضعیف و مقطعی و ناپایدار با نام طرح‌های تاکتیکال" به همراه برخی کدهای دیگر مفهوم "رشد و توسعه ی کاریکاتوری و عدم امکان استمرار آن‌ها" را تشکیل داده است و این مفهوم به همراه مفاهیم "ناتوانی اجرایی‌سازی تفکر راهبردی، اجتماع محور آینده‌نگر" و " زایش راهبردهای مساله آفرین و مخرب" مقوله محوری که "عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعه ی عملیاتی و آینده‌نگر" می‌باشد را تشکیل داده است.
	ناتوانی اجرایی‌سازی تفکر راهبردی، اجتماع محور آینده‌نگر	افزایش چالش‌های مدیریتی- تبدیل برنامه‌های شهری به برنامه‌های منفصل و بدون ارتباط با بخش‌ها و با یکدیگر- وجود طرح‌ها و سیاست‌های برگی در برابر طرح‌ها و سیاست‌های ریشه‌ای- فراهم‌نبودن ظرفیت و انعطاف لازم برای اجرای طرح با توجه به تحولات محیطی- عدم شناسایی گلوگاه‌های بحرانی توسط کارشناسان- فراهم‌نبودن ظرفیت و انعطاف لازم برای اجرای طرح با توجه به تحولات محیطی- رشد پراکنده و تخریب محیط زیست - افزایش حجم ضایعات شهری و بازیافت‌ها- افزایش تمرکزگرایی شهری و فواصل ارتباطی - توسعه و گسترش برنامه‌ریزی نشده فیزیکی شهر – تبدیل‌شدن فعالیت‌های سوداگران به عنوان موتور خلق ارزش افزوده در اقتصاد شهر - کمرنگ بودن رویکرد برنامه‌های فضایی و کالبدی و در مقابل توجه به استفاده حداکثری از منابع- عدم ارائه خدمات مطلوب به نواحی زیستی شهری- افزایش استفاده نامحدود از منابع طبیعی- ربوده‌شدن انسجام و تحرک و پویایی از شهر - عدم رشد همزمان بافت و بدنه شهر با تغییرات حوزه مسکن، حمل‌ونقل، کاربری‌ها و... .	
	زایش راهبردهای مساله آفرین و مخرب	چنگ‌اندازی به راهکارهای زود بازده هر چند غیر ضرور – تلاش برای جلب توجه مردم با پروژه‌های در معرض دید- فدا نمودن زیرساخت‌ها به‌جای روساخت‌های غیر قابل توجیه و کم‌توجیه- تقلیل‌یافتن سیاست‌گذاری‌ها به برنامه‌ریزی‌های ناکارآمد- تعدد و تنوع مراجع سیاست‌گذاری- بروز دوگانگی اقتصادی و اجتماعی ناشی از عدم وجود اثر انتشار لازم در کنار معدود مراکز رشد و باقی‌ماندن نواحی وسیعی به صورت توسعه‌نیافته - تضعیف بخش‌های مولد- تعمیق شکاف میان بنیه تولید و نیازهای مصرفی - هدر روی انرژی و سرمایه‌های بسیار در پی تغییر نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌ها- بروز ناهماهنگی و ناکارایی در سازمان‌ها و ادارات شهری- تشدید فاصله و عقب ماندگی کارکردی حوزه‌های روستایی از مناطق شهری.	
۱ مقوله	۳ مفهوم	۴۶ کد	

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳

در ادامه مقولات و مفاهیم مستخرج، بدون احتساب کدها در جدول ۶ ارائه شده‌اند تا امکان مشاهدهٔ آن‌ها در یک نمای کلی فراهم گردد.

جدول ۶: مقولات و مفاهیم موجبات علی، پدیده، راهبرد و پیامد

	مقوله	مفهوم	تعداد
موجبات علی	نارسایی‌های عمیق کالبد و محتوا	تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های مغایر با متن نظام شهری	۱ مقوله و ۳ مفهوم
		پس‌زنی نیروهای مؤثر و شتاب‌دهندهٔ طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای	
		ضعف‌های زمینه‌ای اثرگذار درجریان برنامه‌های توسعه‌ای	
مقوله محوری یا پدیده	چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکارامدی نظام و طرح‌های شهری	توسعهٔ نمایشی و آشفته با کلیشه‌های بی‌پاسخ	۱ مقوله و ۳ مفهوم
		نظام مدیریتی بی‌ضابطه	
		تضعیف نگران‌کننده جایگاه طرح‌ها و برنامه‌های شهری در بدنه اجتماعی مردم	
مقوله راهبرد	لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تأکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم	پس‌رانی راهبردهای ملاحظه‌ای و کاربست راهبردهای تقیل‌یافته، مساله محور، نوین و اولویت‌دار	۱ مقوله و ۳ مفهوم
		صحه‌گذاری بر نقش عوامل اقتصادی و ارزش‌آفرینی آن در جریان هدفمند توسعه	
		پافشاری بر اثرگذاری مستقیم مسائل ملموس و ناملموس توسعه شهری در تحقق نهایی اهداف طرح‌های توسعه‌ای	
مقوله پیامد	عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر	رشد و توسعه کاریکارتوری و عدم امکان استمرار آن‌ها	۱ مقوله و ۳ مفهوم
		ناتوانی اجرایی‌سازی تفکر راهبردی، اجتماع‌محور آینده‌نگر	
		زایش راهبردهای مسأله آفرین و مخرب	

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳

در شکل ۴ نیز مقولات برساخته از موجبات علی، پدیده، راهبردها و پیامدها نشان‌داده شده است.

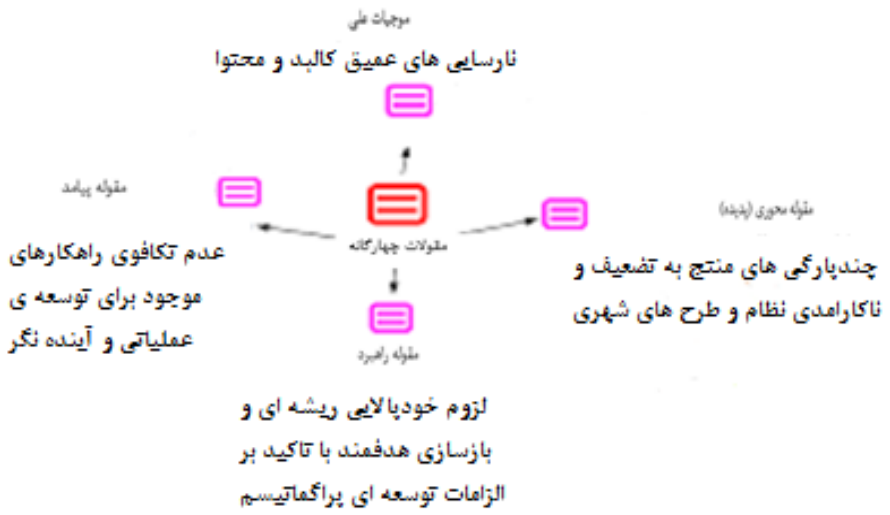

شکل ۴: مقولات چهارگانهٔ مستخرج از نرم‌افزار مکس کیودا

تهیه و ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری

در طرح‌های توسعهٔ شهری، تمام جریان‌های موجود به‌خصوص جریان‌های مابین مراکز شهری و همچنین روستایی در سطح فرادست، باید به سوی ایجاد سیکل مطلوب و یکپارچه هدایت شوند. برای تحقق این امر تنها توجه به جریان‌های موجود کافی نیست بلکه روابط اقتصادی، اجتماعی، روستایی، تولید، ظرفیت‌های نهادی و جنبه‌های زیست‌محیطی دارای اهمیت هستند؛ لذا همواره انتظار می‌رود که طرح‌ها و برنامه‌های توسعهٔ شهری، به‌عنوان یکی از اسناد بالادستی کلیدی برنامه‌ریزی، بتوانند دستورالعمل‌های راهبردی که در آماده‌سازی و هماهنگی برنامه‌های توسعه، بیانیه‌های سیاست برنامه‌ریزی و اقدامات توسعهٔ شهری و منطقه‌ای به‌کار می‌روند را تنظیم کنند.

نتایج بررسی‌های صورت‌گرفته در بخش نظری الگو نشان‌می‌دهد در بعد علی مؤلفه‌هایی چون: نظام برنامه‌ریزی کشور و محتوای طرح‌های جامع و مشکلات اجرایی، مشکلات مربوط به ماهیت حقوقی، اموال و دارایی‌های شهرداری‌ها و مراجع قضایی و...؛ در بعد پدیده مؤلفه‌هایی چون: غفلت مسائل اجتماعی،گرایش تقاضا برای تغییر کاربری زمین شهری در رشت به‌جهت جهت‌گیری‌های غیر علمی در طرح‌های توسعهٔ شهری و...؛ در بعد راهبرد مؤلفه‌هایی چون: جهت‌دهی برنامه به‌سوی دستورکار اقدامات آینده، ارائهٔ ماتریسی که متغیرهای محیطی به‌طور منظم در آن چیده شده باشند و... و نهایتاً در بعد پیامد مؤلفه‌هایی چون: کاهش فشارهای فزایندهٔ ناشی از تغییرات محیطی، توسعهٔ پویش تغییر مداوم و... مد نظر بوده است که مؤید عدم تحقق و واقع‌گرایی طرح جامع و تفصیلی شهر رشت در محدودهٔ تعیین‌شده، فقدان آگاهی کافی نیروی انسانی به محتوای طرح، فقدان توان فنی لازم در جهت اجرائی‌کردن طرح، کارا نبودن تشکیلات و سازمان اجرایی بوده است، همسویی و قرابت محتوایی دارند. همچنین در بخش عملیاتی الگو مشاهده می‌شود که مقولهٔ علی، مفهوم نارسایی‌های عمیق کالبد و محتوا، مقولاتی چون: تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های مغایر با متن نظام شهری، پس‌زنی نیروهای مؤثر و شتاب‌دهندهٔ طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ضعف‌های زمینه‌ای اثرگذار درجریان برنامه‌های توسعه‌ای مد نظر بوده است. در بخش پدیده، مقولهٔ چندپارگی‌های منتج به تضعیف و ناکارآمدی نظام و طرح‌های شهری، مفاهیمی چون: توسعهٔ نمایشی و آشفته با کلیشه‌های بی‌پاسخ، نظام مدیریتی بی‌ضابطه و تضعیف نگران‌کنندهٔ جایگاه طرح‌ها و برنامه‌های شهری در بدنهٔ اجتماعی مردم را در بر داشته است. در بخش راهبرد مقولهٔ لزوم خودپالایی ریشه‌ای و بازسازی هدفمند با تأکید بر الزامات توسعه‌ای پراگماتیسم؛ مفاهیمی چون: پس‌رانی راهبردهای ملاحظه‌ای و کاربست راهبردهای تقیل‌یافته، مسأله‌محور، نوین و اولویت‌دار، صحه‌گذاری بر نقش عوامل اقتصادی و ارزش‌آفرینی آن در جریان هدفمند توسعه، پافشاری بر اثرگذاری مستقیم مسائل ملموس و ناملموس توسعهٔ شهری در تحقق نهایی اهداف طرح‌های توسعه‌ای مد نظر بوده است و نهایتاً در بخش پیامد، مقولهٔ عدم تکافوی راهکارهای موجود برای توسعهٔ عملیاتی و آینده‌نگر؛ مفاهیمی چون: رشد و توسعهٔ کاریکارتوری و عدم امکان استمرار آن‌ها، ناتوانی اجرایی‌سازی تفکر راهبردی، اجتماع‌محور آینده‌نگر، زایش راهبردهای مساله‌آفرین و مخرب را در ذیل خود قرار داده است. در بخش عملیاتی نیز یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های حجتی و همکاران (۱۳۹۷) و سالاری‌پور و همکاران (۱۴۰۱) شامل اشتباهات فاحشی در پیش‌بینی‌ها و هدف‌گذاری‌ها، دارای نارسایی‌هایی چون: عدم انعطاف، شرح خدمات گسترده و تأکید بر کالبد، ضعف شدید در ماهیت الگوی طرح جامع، ضعف نظام مدیریتی، مشکلات نظام قانونی، مشکلات نظام اجرایی، مشکلات مالی، مشکلات ماهوی طرح، نبود مشارکت سازنده و مشکلات نظام فرآیند تهیهٔ طرح همراستا بوده است.

منابع

آور، محمد؛ محمد موغلی؛ محمدابراهیم عفیفی (۱۴۰۱). تبیین نقش عوامل مؤثر بر عدم تحقق اهداف طرح توسعه شهری (مطالعه موردی: شهر لمزان)، جغرافیا و مطالعات محیطی. سال یازدهم. شماره ۴۲. صفحات ۳۹-۲۴.
https://www.sid.ir/paper/1034837/fa

اسماعیل‌زاده، حسن؛ لطفعلی کوزه‌گر؛ مهدی علیان؛ علی‌اصغر آدینه‌وند (۱۳۹۵). فراتحلیلی بر پژوهش‌های حوزهٔ حکمروایی شهری در ایران، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دورهٔ بیستم. شماره ۲. صفحات ۴۰-۱.
https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-5100-fa.html

پاکدامن‌کلتی، رستم‌علی؛ محمود محمدی؛ محمد مسعود (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی مردم‌نگر در اجرای طرح های توسعهٔ شهری (مطالعه موردی: شهر ساری)، مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی. دوره هشتم. شماره ۲. صفحات ۱۴۷-۱۲۱.
https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-970-fa.html

پورحسین‌روشن، حمید؛ محمدرضا پورجعفر؛ صدیقه علی‌اکبری (۱۳۹۹). تبیین چالش‌های تحقق‌پذیری طرح‌های شهر در ایران، معماری و شهرسازی، سال سی و یکم. شماره ۹۳. صفحات ۱۲۸-۱۱۱.
https://soffeh.sbu.ac.ir/article_101142.html

جعفری‌سیدآباد، وحید (۱۳۸۸). بررسی و تحلیل استراتژی های توسعه شهری در شهر چناران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه فردوسی مشهد. استاد راهنما: محمدرحیم رهنما.
https://elmnet.ir/doc/10512689-29433

حجتی، حمید؛ رسول قربانی (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی- انتقادی مبنا و روند تهیه طرح‌های جامع؛ استراتژیک و ساختاری- راهبردی، دانش شهرسازی. دوره هفتم. شماره ۲. صفحات ۹۰-۶۵.
https://upk.guilan.ac.ir/article_6802.html

حجتی، حمید (۱۳۹۵). پیش بینی‌های جمعیتی طرح جامع و تأثیرات آن با تمرکز بر شهر رشت، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری، مدیریت شهری و محیط زیست در هزاره سوم. گیلان، رشت.
https://civilica.com/doc/585794/

حسنعلی‌زاده، سمانه (۱۳۹۷). بررسی چالش‌ها و موانع اجرای بودجه‌ریزی عملیاتی در شهرداری رشت، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: کامبخش فرحمند. استاد مشاور: مهناز همتی نوع‌دوست گیلانی.دانشگاه پیام نور استان گیلان. رشت.
https://civilica.com/doc/1485612/

خلیل‌آبادی، حسن (۱۳۹۰). استراتژی توسعه شهری، تهران. انتشارات مهکام.
https://www.gisoom.com/book/1822004/

خوشاب، علی؛ براتعلی خاکپور؛ ریحانه علائی (۱۴۰۱). آسیب شناسی طرح‌های توسعه شهری از فرایند تهیه تا اجرا با تاکید بر طرح جامع و تفصیلی شهر مشهد، جغرافیا و توسعه فضای شهری. سال نهم. شماره ۳. صفحات ۲۱۶-۱۹۵.
https://ensani.ir/fa/article/517783/

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ سیدعلی بدری (۱۳۹۱). بنیان‌های نظریه‌ای الگوی توسعه‌ای روستای نمونه، چاپ اول. گیلان. استانداری گیلان
https://daneshnegar.com/fa/product/52366/

رهنمایی، محمدتقی؛ صابر محمدپور؛ حافظ اسکندری‌چوبقلو؛ ایوب منوچهری‌میاندواب (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی حقوقی طرح‌های توسعه شهری از تدوین تا اجرا، علوم جغرافیایی. سال دوم. شماره ۵. صفحات ۳۰-۷.
https://www.magiran.com/paper/895690/

زنگنه‌شهرکی، سعید؛ مریم نظری؛ سعید امیرفخریان (۱۴۰۱). اولویت‌بندی راهبردهای توسعه شهری؛ مطالعه موردی: شهر رشت، چشم‌انداز شهرهای آینده. دوره دوم. شماره ۳. صفحات ۱۰۵-۹۱.
https://ensani.ir/fa/article/490881/

زیاری، کرامت‌اله؛ مصطفی بهزادفر (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی راهبردی - عملیاتی توسعه شهری (مطالعه موردی شهر بندر عباس)، دانش شهرسازی. دوره هفت. شماره ۳. صفحات ۱۲۰-۹۰.
https://upk.guilan.ac.ir/article_7638.html

زیاری، کرامت‌اله؛ علی مهدی؛ معصومه مهدیان بهنمیری؛ کامران رضایی‌تقی‌آبادی؛ فاطمه تیلکوی‌بگه‌جان (۱۴۰۲). کاربرد استراتژی توسعهٔ شهری (CDS) در ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی، مطالعه موردی شهر مهاباد، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. دوره ۵. شماره ۱. صفحات ۲۲-۱.
https://jhgr.ut.ac.ir/article_91856.html

زیاری، کرامت‌اله؛ علی حسینی؛ مسعود بهزادی‌راد (۱۴۰۱). تحلیل و شناسایی پیشران‌های کلیدی راهبرد توسعه شهر (CDS) در برنامه‌ریزی شهر، رویکرد آینده‌پژوهی به مقوله شهر، شهر پایدار. دوره ۵. شماره ۳. صفحات ۶۰-۳۹.
https://www.jscity.ir/article_164499.html

زیاری، کرامت‌اله؛ علیرضا محمدی (۱۳۹۴). تحلیلی از ویژگی‌های مدیریت توسعه منطقه‌ای در ایران طی دوره‌های قبل و بعد از انقلاب اسلامی (از ۱۲۸۶ تا ۱۳۹۴)، مجلس و راهبرد. سال بیست و دوم. شماره ۸۴. صفحات ۹۸-۷۳.
https://nashr.majles.ir/article_125.html

سرور، رحیم؛ محمدعلی خلیجی (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی برنامه‌های آمایش سرزمین در استان گیلان، دوره سوم. شماره ۴. صفحات ۲۰-۱.
https://hgscaj.guilan.ac.ir/article_6239.html

سیلور، کریستینا؛ آن لوینز (۱۳۹۳). راهنمای گام به گام استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا در تحقیق کیفی، ترجمه: ابوالفضل رمضانی. تهران. جامعه‌شناسان.
https://www.gisoom.com/book/1722661/

شارمند، مهندسین مشاور معماری و شهرسازی (۱۳۸۲). تدوین شیوه های مناسب تهیه طرح‌های شهری در ایران، جلد دوم. تهران. انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
https://www.gisoom.com/book/1161934

شریف‌زادگان، محمدحسین؛ بهزاد ملک‌پوراصل (۱۳۹۲). مبانی نظری و تجارب به کارگیری ماتریس تحلیلی سوات در برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه منطقه‌ای (تجربه کشورهای اسکاندیناوی و یک تجربه از ایران)، تهران. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
https://press.sbu.ac.ir/book_407.html

عظیمی، نورالدین؛ صالح پویان (۱۳۹۳). بررسی تغییرات کاربری زمین شهری از طریق مصوبات کمیسیون ماده پنج (مطالعه موردی شهر رشت)، جغرافیا و برنامه‌ریزی. سال هجدهم. شماره ۴۷. صفحات ۱۹۵-۱۷۱.
https://geoplanning.tabrizu.ac.ir/article_1444.html

قادری، محمدرضا؛ حسن سبحانی (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر مبانی و اصول برنامه‌ریزی، سمنان. انتشارات دانشگاه سمنان.
https://www.adinehbook.com/product/9647978712/

کولیوند، حجت‌الله؛ مرتضی طلاچیان؛ حمید ماجدی (۱۳۹۹). تحلیل زمینه‌ای بر آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری در ایران، برنامه‌ریزی و آمایش فضا. دوره بیست و چهارم. شماره ۴. صفحات ۱۷۵-۱۵۳.
https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-48684-fa.html

لطیفی، غلامرضا (۱۳۹۱). مبانی و اصول برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، تهران. نشر علم.
https://ajansbook.ir/

مرادی‌مسیحی، واراز (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران نمونه موردی کلان شهر تهران، تهران. انتشارات پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
https://www.gisoom.com/book/1354203/

مهرزاد، جمال (۱۳۸۲). ارزیابی عملکرد طرح جامع تبریز در اهداف و راهبردها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد اصفهان. رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری.
https://civilica.com/search/paper/k-

References

Abuiyada, Reem (2018). Traditional Development Theories have failed to Address the Needs of the majority of People at Grassroots Levels with Reference to GAD, International Journal of Business and Social Science Vol. 9 .No. 9.
https://www.researchgate.net/publication/329030673_Traditional_Development_Theories_have_failed_to_Address_the_Needs_of_the_majority_of_People_at_Grassroots_Levels_with_Reference_to_GAD

Bajmocy, Zoltan and Gébert, Judit and Málovics, György and Berki, Boglárka and Juhasz, Judit (2020). Urban Strategic Planning from the Perspective of Well-Being: Evaluation of the Hungarian Practice. European Spatial Research and Policy. 27. 221-241. 10.18778/1231-1952.27.1.10.
https://www.researchgate.net/publication/343395146_Urban_Strategic_Planning_from_the_Perspective_of_Well-Being_Evaluation_of_the_Hungarian_Practice

Frantzeskaki, N.; Bush, J (2021). Governance of nature-based solutions through intermediaries for urban transitions a case study from Melbourne, Australia, Urban For. Urban Green. 64, 127262,
https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127262

Finlands Regional Development Strategy 2020 (2010). Publication of the Ministry of Employment and the Economy Regional development.
https://journal.ut.ac.ir/article_85559.html

Godau, Ralph (2004). qualitative data analysis software: nvivo, Qualitative Research Journal, 17
https://www.researchgate.net/publication/259185049_Qualitative_Data_Analysis_Software_NVivo

Godau, Ralph (2004). Qualitative Data Analysis Software: MAXqda, Qualitative Research Journal, 1-8.
https://www.researchgate.net/publication/259185049_Qualitative_Data_Analysis_Software_NVivo

Hohmann, Claudia and Truffer, Bernhard (2022). The Infrastructure Transition Canvas: a tool for strategic urban infrastructure planning. Nature-Based Solutions.
https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2772411522000313

Jackson, Randall W.; Hewings, Geoffrey J.D.; Rey, Serge; Lozano-Gracia, Nancy (2019) .Regional Development: Challenges, Methods, and Models, Regional Research Institute, Web Book of Regional Science
https://researchrepository.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=rri-web-book

Jofre, S (2011). Strategic Management: The theory and practice of strategy in (business) organizations. Kgs. Lyngby: DTU Management. DTU Management, No. 1
https://www.gisoom.com/book/1822004/

Kozina, Jani, Bole, David, Tiran, Jernej (2020). Forgotten values of industrial city still alive: What can the creative city learn from its industrial counterpart?, City, Culture and Society,
www.elsevier.com/locate/ccs.

Kuckartz, Anne M.;Kuckartz, Udo (2002). Qualitative Text Analysis with MAXQDA, Researchgate1-30. https://www.researchgate.net/publication/239926542_Qualitative_Text_Analysis_with_MAXQDA

Lydon, Mike (2015). Tactical Urbanism 2: short-term action, long-term change. https://www.researchgate.net/publication/303728799_Tactical_urbanism_Short-term_action_for_long-term_change

Muminović, Esad, Uroš Radosavljević, and Džemila Beganović (2020). "Strategic Planning and Management Model for the Regeneration of Historic Urban Landscapes: The Case of Historic Center of Novi Pazar in Serbia" *Sustainability* 12, No. 4: 1323 https://www.mdpi.com/2071-1050/12/4/1323

Parker Gates, L (2010). Strategic Planning with Critical Success Factors and Future Scenarios: An Integrated Strategic Planning Framework, a Technical Report, Software Engineering Inestitut. https://insights.sei.cmu.edu/documents/857/2010_005_001_15296.pdf

Phonm Penh Municipality (2005). City Development Strategy, 2005-2015. https://www.citiesalliance.org/sites/default/files/2024-01/CDS_PhnomPenh_2005-2015.pdf

Plummer, Paul, Tonts, Matthew , Martinus, Kirsten (2014). Endogenous Growth, Local Competitiveness and Regional Development: Western Australia's Regional Cities, 2001-2011, Journal of Economic and Social Policy , Volume 16 | Issue 1. 1-31. http://epubs.scu.edu.au/jesp

Rahman, M. A. U (2016). Urban sustainability through strategic planning: A case of metropolitan planning in Khulna city, Bangladesh. Journal of Urban Management, 5(1), 16-22. https://tarjomefa.com/wp-content/uploads/2017/08/7425-English-TarjomeFa.pdf.

Torre, Andre;Wallet, Frederic (2016). Policies of Regional Development and Planning, Regional Development in Rural Areas. Analytical tools and Public policies, Springer Briefs in Regional Science, Springer, 110 p. https://www.researchgate.net/publication/303182836_Policies_of_Regional_Development_and_Planning https://www.maxqda.com